

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

**До захисту допустити:
Зав.кафедри**

«__»_____20__р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

«Фразеологічні одиниці з міфічним компонентом в новогрецькій та українській мовах (структурно-семантичний аналіз)»

студентки факультету грецької філології та перекладу спеціальності «Філологія» освітньо-професійна програма «Філологія. Мова та література (новогрецька)»

освітнього ступеня «Магістр»
Кацагорової Вікторії Іванівни
Науковий керівник:

Жарікова Юлія Валентинівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри грецької філології та перекладу

Рецензент:

Артьомова Євгенія Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри іноземної мови за професійним спрямуванням
Національного педагогічного університету імені
М.П. Драгоманова

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__»_____20__р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА.....	7
1.1. Місце фразеології серед лінгвістичних дисциплін.....	7
1.2. Фразеологічна одиниця як ключове поняття фразеології.....	11
1.3. Джерела емотивності фразеологічних одиниць.....	14
1.4. Категорія оцінки в лінгвістиці.....	19
1.5. Класифікація фразеологічних одиниць.....	24
1.5.1. Семантична класифікація.....	29
1.5.2. Функціональна класифікація.....	30
1.5.3. Граматична класифікація.....	32
1.5.4. Класифікація з особливостей природних структурних зв'язків з іншими одиницями у системі мови.....	32
1.5.5. Генетична класифікація.....	34
1.5.6. Стилїстична класифікація.....	35
1.6. Джерела походження фразеологічних одиниць.....	36
Висновки до Розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. ФО З МІФІЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ В НОВОГРЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ЇХ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ	40
2.1. Поняття про міфологію.....	40
2.2. Міфологія Давньої Греції. Семантичний аналіз ФО з міфічним компонентом у новогрецькій мові.....	47
2.3. Слов'янська міфологія як джерело фразеології. ФО з міфічними компонентами та їх семантичні особливості в українській мові.....	61
2.4. Структурні особливості фразеологічних одиниць з міфічним компонентом у новогрецькій та українській мовах.....	72
Висновки до Розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Наша кваліфікаційна робота присвячена класифікації та вивченню структурно-семантичних особливостей фразеологічних одиниць з міфічним компонентом в новогрецькій та українській мовах, які дуже часто вживаються практично в усіх стилях мови. Дослідження фразеологічних одиниць з компонентом-міфологізмом як окремої групи фразеології представляє новий аспект вивчення цих мовних одиниць.

Фразеологічні одиниці з міфічними компонентами посідають значне місце у фразеологічному фонді будь-якої мови. Це пояснюється тим, що в міфології репрезентовані найрізноманітніші сфери буття народу, його історія, склад, мислення, особливості побуту та інше, тобто в міфології зберігається великий фонд фразеологічних зворотів. Дослідженням цих фразеологізмів займалися багато науковців, але багато питань залишаються недослідженими, зокрема, семантично-структурний аналіз фразеологічних одиниць у новогрецькій мові. Цим обумовлена **актуальність** цієї роботи. **Новизна** полягає в тому, що вперше робиться спроба зробити порівняльний семантично-структурний аналіз цих фразеологічних одиниць в обох мовах.

Вивченням цієї теми займалися такі науковці як О.В. Кунін, Д.Е. Розенталь, М.М. Шанський, В.В. Виноградов, Р. Mackridge, А. Mirambel, П. Хараламбакіс, Х. Сімеонідіс та інші.

Об'єктом дослідження є фразеологія взагалі.

Предметом постають фразеологічні одиниці з міфічними компонентами, джерелом виникнення яких є міфологія, література, репертуар фольклору, дійсні та мнимі цитати історичних осіб або реалій давнього світу.

Метою кваліфікаційної роботи є класифікація фразеологічних одиниць з міфічними компонентами на основі семантичних характеристик та структурних особливостей.

Досягненню цієї мети сприяє розв'язання таких **завдань**:

- вивчити наукову літературу, що стосується фразеології взагалі і фразеологізмів з міфічним компонентом зокрема, виявити їх місце в системі фразеології;
- зібрати фразеологічні одиниці з цієї теми в новогрецькій та українській;
- визначити роль цих одиниць, їх кількісне відношення при лексичному словотворенні;
- класифікувати зібрані фразеологізми за семантичним принципом;
- проаналізувати тематичні групи фразеологізмів з міфічним компонентом у двох мовах;
- виявити оцінне значення ФО;
- зробити структурний аналіз фразеологізмів з міфічним компонентом в новогрецькій та українській мовах.

Матеріалом дослідження постають 218 фразеологічних одиниць в новогрецькій та українській мовах (114 та 104 відповідно), відібрані з тлумачних, фразеологічних словників та збірників крилатих слів методом суцільної вибірки.

Під час проведення дослідження використовувались такі **методи**:

- статистичного аналізу;
- семантичного аналізу;
- структурно-компонентного аналізу;

Практичне значення дослідження полягає в тому, що робота може бути використана як допоміжний матеріал у викладанні різних аспектів новогрецької мови, зокрема на заняттях з лексикології, фразеології, стилістики.

Апробація результатів дослідження здійснювалась два роки поспіль на засіданнях Декади студентської науки у Маріупольському державному університеті. Основні наукові положення та висновки роботи були викладені і схвалені під час проведення міжнародної студентської науково-практичної конференції «Актуальні питання лінгвістики, світової літератури та

художнього перекладу» на базі Львівського національного університету ім. І. Франка та під час проведення міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій» на базі Маріупольського державного університету.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох частин та загальних висновків, має список використаних джерел. У вступі обґрунтовується вибір обраної теми роботи, визначаються об'єкт та предмет дослідження, розкриваються мета та завдання дослідження, повідомляються новизна та практична цінність роботи.

У Розділі 1 вивчаються теоретичні засади фразеології, встановлюється визначення терміну «фразеологічна одиниця», наводяться класифікації ФО, які існують в українській та новогрецькій мовах, вивчаються системні зв'язки у складі фразеологічних одиниць.

У Розділі 2 досліджуються групи ФО новогрецької мови за опорним компонентом-міфологізмом, розкриваються семантичні та структурні особливості цих фразеологізмів у новогрецькій та українській мовах. Робота містить таблиці та ілюстрована діаграмами.

У Загальних висновках підводяться підсумки виконаної роботи та зазначаються одержані результати. Список використаних джерел містить бібліографічний покажчик, який складається з 95 позицій.

РОЗДІЛ І

ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА

1.1. Місце фразеології серед лінгвістичних дисциплін

Слово фразеологія буквально означає «учення про звороти мови» (по-грецькому *phrasis* – зворот, вислів, вираз і *logos* – наука, поняття, вчення). На думку деяких учених, більш відповідним терміном є ідіоматика (від слова ідіома, що по-грецькому означає «особливий чи своєрідний зворот мови») [59, с. 5]. Але у зв'язку з тим, що термін «ідіома» у багатьох класифікаційних схемах використовується на позначення лише певної категорії зворотів мови, запропонована термінологія не стала загальноприйнятою. У науковому обігу, незважаючи на згадані незручності, переважного вжитку здобув термін фразеологія.

Родоначальником теорії фразеології є швейцарський лінгвіст Шарль Баллі. Він першим систематизував сполучення слів у своїх книгах. Баллі включив розділ з фразеології до своїх книг по стилістиці. У першій книзі він виділив чотири групи словосполучень :

- вільні словосполучення (сполучення, позбавлені сталості);
- звичайні сполучення (словосполучення з відносно вільним зв'язком компонентів);
- фразеологічні ряди (групи слів, в яких два рядоположних поняття зливаються майже в одне);
- фразеологічні єдності (словосполучення, у яких слова втратили своє значення і виражають єдине нерозкладне поняття).

Баллі ставив фразеологічність словосполучення в залежність від наявності у ньому слова – ідентифікатора. Ці думки вченого пізніше лягли в основу фразеологічних зрощень і розробки еквівалентності фразеологічної одиниці слову.

Виникнення фразеології як лінгвістичної дисципліни в російській науці відноситься до 40-х років ХХ століття і нерозривно пов'язується з іменем В.В. Виноградова. У ряді робіт цього часу Виноградим було поставлено та розв'язано багато питань загального характеру, які дозволили створити базу для вивчення сталих словосполучень в сучасній російській літературній мові. Саме він перший дав синхронну класифікацію фразеологічних зворотів в російській мові з точки зору їх семантичної суцільності і намітив шляхи та аспекти подальшого вивчення фразеологізмів.

Після опублікування робіт із фразеології В.В. Виноградова фразеологічні звороти стали предметом різнобічного вивчення зі сторони усіх зацікавлених питаннями російської лексики і стилістики художнього мовлення. Далі фразеологізми починають досліджувати також з точки зору їх структур, граматичних якостей та походження. До науковців, які присвятили багато робіт вивченню певного фразеологічного матеріалу, треба віднести А.І. Єфімова, Б.А. Ларіна, Є.Д. Поліванова, С.І. Абакумова та інших [25, с.38].

Розгортання фразеологічних студій на Україні пов'язане з іменами Л.А. Булаховського, М. Мироненка, П.Й. Горецького, І.К. Білодіда, Б.О. Ларіна, І.Г. Чередниченка та інших сучасних мовознавців.

Фразеологізми, як слушно підкреслюють дослідники, виникають на базі одиниць кількох взаємозв'язаних рівнів: лексичного (будівельним матеріалом для них є лексеми), морфологічного (лексеми репрезентуються у словоформах), синтаксичного (відношення між словоформами у синтагмі) і семантичного (семема як значення лексем) [59, с.18].

Фразеологічний фонд мови привертав увагу багатьох мовознавців. Цінні для розвитку фразеологічної теорії спостереження знаходимо в працях М.В. Ломоносова, Ф.І. Буслаєва, О.О. Потебні, Ф.Ф. Фортунатова, О.О. Шахматова та ін.

Становленню фразеології як галузі лінгвістики (вона поступово вичленується із синтаксису, лексикології і стилістики) сприяло, з одного боку,

ґрунтовне дослідження синтаксичної природи словосполучень, здійснене у працях російських мовознавців Ф.Ф. Фортунатова, О.О. Шахматова та інших, і висвітлення у стилістико-семантичному плані стійких комплексів слів зарубіжними мовознавцями Ш. Баллі, А. Сеше – з другого [73, с.45].

Питання про фразеологію, як про лінгвістичну дисципліну був вперше поставлений видатним радянським лінгвістом професором Є.Д. Полівановим. Він неодноразово повертався до цього питання та стверджував, що лексика вивчає індивідуальні лексичні значення слів, морфологія – формальні значення слів, синтаксис – формальні значення словосполучення [59, с.25].

Б.А. Ларін був першим вченим після Є.Д. Поліванова, який підняв питання про фразеологію як лінгвістичну дисципліну.

Праці В.В. Виноградова сприяли виникненню багатьох робіт з фразеології різних мов. Таке накопичення систематизованих фактів – одна з передумов створення фразеології як лінгвістичної дисципліни. Таким чином, пріоритет в виділенні фразеології як окремої лінгвістичної дисципліни належить радянській науці.

Сьогодні фразеологія вийшла за рамки одного з розділів лексикології і перетворилась на самостійну лінгвістичну дисципліну, яка має свій об'єкт і методи його дослідження. Предметом вивчення фразеології є стійкі сполучення двох і більше слів, що створюють семантичну цілість і відтворюються у процесі мовлення як готові словесні формули.

Крім спільних із лексикологією аспектів розгляду, фразеологія має свої специфічні завдання: вивчення особливостей структури фразеологічних одиниць і законів витворення семантичної цілісності у сполученнях слів, визначення причин їх фразеологізації; дослідження взаємовідношень фразеологічних зворотів із іншими лінгвістичними одиницями – словом, словосполученням, реченням; з'ясування історико-етимологічної основи фразеологічних одиниць, внутрішня форма яких утрачена; вивчення законів розвитку фразеологічного складу; вироблення наукової системи опрацювання

різномовних фразеологічних структур у загальнономовних та в спеціальних фразеологічних словниках тощо. Фразеологія вивчає фразеологічну систему мови в її сучасному стані й історичному розвитку.

Поглиблене дослідження фразеологічної проблематики має велике теоретичне і практичне значення.

В англійській та грецькій лінгвістичній літературі мало робіт, спеціально присвячених теорії фразеології, але і в існуючих роботах не ставляться такі фундаментальні питання, як науково обґрунтовані критерії виділення фразеологізмів, співвідношення фразеологічної одиниці та слів, системність фразеології, фразо творення та інші. Також не ставиться англійськими та американськими вченими питання про фразеологію як про лінгвістичну дисципліну. Саме цим і пояснюється відсутність в англійській мові назви для даної дисципліни [73, с.26].

Серед західних дослідників значний внесок у розвиток фразеології зробили такі науковці, як Р. Mackridge, А. Mirambel [94; 95].

Останнім часом в грецькій лінгвістиці з'явилася низка робіт, присвячених вивченню фразеології як науки, зокрема, це праці Д. Лукатоса, Г. Бабіньотиса, Х. Хараламбакіса, групи викладачів Салонікського університету ім. Аристотеля [82; 84; 92; 79; 80]. Окремо слід зазначити фундаментальну працю професора Х. Сімеонідіса «Εισαγωγή στην ελληνική φρασσεολογία» («Вступ до грецької фразеології»), яка втім ґрунтується на працях радянських вчених [88].

1.2. Фразеологічна одиниця як ключове поняття фразеології

Зусилля багатьох сучасних теоретиків-фразеологів скеровані на те, щоб

виробити чіткі критерії відмежування фразеологічних явищ від нефразеологічних, щоб серед багатьох типів стійких словесних комплексів визначити об'єкт саме фразеології. Одні дослідники прагнуть охопити всі типи стійких лексичних сполук, інші вважають за обов'язкове виділяти із цього загалу специфічні звороти, з характерними лише їм структурними і семантичними ознаками. Термін «фразеологія» в залежності від того, що вважати об'єктом розгляду, набуває широкого і вузького значення.

В умовах великої термінологічної дублетності найзручнішим родовим найменуванням на позначення мовної одиниці, що є першоелементом фразеології, визнано терміни фразеологічна одиниця, або фразеологізм.

Фразеологія (від гр. *phrasis* "вираз" і *logos* "наука") — розділ мовознавства, в якому вивчаються лексично неподільні поєднання слів. Фразеологією називають також сукупність властивих мові усталених зворотів та висловів [8, с.78].

Одиниця фразеологічної системи називається фразеологізмом і визначається як лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично [8, с.78].

Фразеологізми — стійкі словосполучення. Це готові сполучення слів, які не створюються в мовленні подібно до вільних словосполучень (новий костюм, великий будинок, читати газети, йти до школи), а відтворюються; якщо мовцеві необхідно вжити фразеологізм, то він його вилучає, як і слово, в готовому вигляді зі свого фразеологічного запасу, а не будує його заново.

Щоб усвідомити різницю між фразеологічними та вільними словосполученнями, треба порівняти фразеологізм і вільне словосполучення. У фразеологізмі кожне слово зокрема не має власного значення; значення є притаманним фразеологізму в цілому. Переставити слова не можна, бо перестановка слів руйнує фразеологізм. Від компонентів словосполучення не можна утворити зменшувальні (пестливі) форми. У середину словосполучення

не можна вставити якоесь слово. У вільному словосполученні значення складається зі значень слів, що входять до словосполучення. Перестановка слів допускається, і вона не впливає на значення словосполучення. Від компонентів словосполучення можна утворити зменшувальні (пестливі) форми. У середину словосполучення можна вставити якоесь слово [59, с.18].

Таким чином, фразеологізми характеризуються відтворюваністю, цілісністю значення, стійкістю, непроникністю. Достатньо навіть однієї з перелічених ознак, щоб вважати словосполучення фразеологізмом. Усі ці ознаки зближують фразеологізм зі словом. Переважна більшість фразеологізмів еквівалентна окремому слову, і, як окремі слова, фразеологізми виступають у ролі єдиного складеного знака: нуль без палички = ніщо; ні кола ні двора = нічого; пекти раків = червоніти; кіт наплакав = мало; лізти в вічі = набридати; рос. спустя рукава — небрежно; одержать победу = победить; точить лясы = бездельничать; англ. to skate on thin ice (буквально "кататися на тонкому льоді") = to risk "ризикувати", а tare's nest (буквально: "кобиляче гніздо") = fable "небилиця".

На відміну від вільного словосполучення, де кожне повнозначне слово є окремим членом речення, фразеологізм у цілому виступає єдиним членом речення.

Із вільним словосполученням фразеологізм зближується тим, що складається з окремих слів, тобто є нарізно оформленим. Слово має один наголос, а фразеологізм має стільки наголосів, скільки є в ньому повнозначних слів.

Отже, фразеологізм, із одного боку, зближується зі словом, а з іншого — зі словосполученням. Виходячи з вищенаведених характеристик, можна дати таке визначення фразеологізму: фразеологізм — відтворювана одиниця мови з двох або більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом та структурою [8, с. 242].

Як зазначає М.П. Кочерган, фразеологізми є знаками вторинної номінації, де образ словосполучення, його первинна мотивація переносяться на нову

(іншу) ситуацію. Через те фразеологізмам притаманна образність. Очевидно, колись усі фразеологізми були вільними словосполученнями. Вільне словосполучення, потрапляючи в інший, не характерний для нього контекст, набуває переносного значення (пор.: укр.: грати першу скрипку в симфонічному оркестрі і грати першу скрипку в компанії бізнесменів; рос.: принимать лекарства в час по чайной ложке і делать что-либо в час по чайной ложке). Постійне вживання словосполучення в прямому та переносному значеннях зумовлює усталення фразеологізму. Водночас, для того, щоб словосполучення стало фразеологізмом, необхідно, щоб хоч одне зі слів повністю або частково втратило вільне значення (солом'яна вдова, дерев'яний рубль, яловий професор) [37].

Перетворенню вільних словосполучень у фразеологічні сприяє й частота їх вживання в певні періоди, пов'язана з актуальністю виражених ними понять для певного періоду (холодна війна, оксамитова революція, празька весна тощо).

Іншим джерелом виникнення фразеологізмів є запозичення. Запозичені фразеологізми можуть виступати як у перекладеному, так і в оригінальному вигляді: час — гроші (англ. time to money), синя панчоха (англ., blue stock), бути чи не бути (англ. to be or not to be).

У науці існує проблема складу фразеології. Одні мовознавці до неї відносять лише номінативні форми, тобто словосполучення. Інші, котрі дотримуються широкого розуміння фразеології, сюди відносять й комунікативні форми — крилаті вирази у формі речень.

Кожна мова відзначається своєю оригінальною фразеологією, що пов'язується з неповторністю побуту, звичаїв, культури та й загалом ментальності народу. У фразеології ще більшою мірою, ніж у лексиці, відображено національну картину світу. Фразеологізми з одним і тим самим значенням у різних мовах мають неоднакову внутрішню форму (мотивацію). Пор.: укр. сам на сам (на чотири ока), рос. с глаза на глаз, англ. face to face "обличчя до обличчя"; укр. спасти на думку, рос. взбрести на ум; укр. бути

напідпитку, рос. быть под хмельком, англ. to have a drop in one's eye (буквально: "мати краплину в одному оці"); укр. коли рак свисне, рос. после дождика в четверг, англ. when the pigs fly (буквально: "коли свині літатимуть»).

1.3. Джерела емотивності фразеологічних одиниць

Фразеологія містить найбагатші засоби мовної виразності, додає мовленню особливої експресії і неповторного національного колориту. Виразність мови багато в чому залежить від її фразеології. Мовлення людини не обмежується лише передачею інформації, вона також виражає емоції та почуття. У практичному житті під емоціями зазвичай розуміють найрізноманітніші реакції людини. Представники різних наук, дослідники, насамперед психологи, визначають, що емоції – особлива, своєрідна форма пізнання і відображення дійсності, тому що в них людина виступає одночасно і об'єктом, і суб'єктом пізнання, тобто емоції пов'язані з потребами людини, що лежать в основі мотивів її діяльності.

Емоції людини і механізми їхнього лінгвістичного забезпечення завжди були предметом наукових досліджень. У новогрецькій лінгвістиці мовне вираження емоцій спеціально не досліджувалося. Відсутністю досліджень у цій галузі зумовлена і відсутність термінологічного апарату з даного питання.

Джерелом емотивності більшості фразеологічних одиниць є метафоричне або метонімічне переосмислення, завдяки яким вони, власно кажучи, і утворюються. Щоб проілюструвати це явище, можна навести такі приклади:

1. Емотивність за рахунок **метафоричного** переосмислення:

<i>βράζει από το θυμό του</i>	–	<i>είναι πολύ θυμωμένος</i>
‘ <u>він кипить</u> від гніву’	–	він дуже розлючений
<i>τον κυνηγάει ο χρόνος</i>	–	<i>δεν έχει χρόνο στη διάθεσή του</i>
‘час його переслідує’	–	він не має часу

<i>οι σχέσεις τους πάγωσαν</i>	–	έπαψαν να έχουν επικοινωνία
‘іхні <u>зв’язки заледеніли</u> ’	–	вони припинили стосунки
<i>γελούν και τ’αυτιά του</i>	–	είναι πολύ χαρούμενος
‘у нього навіть <u>вуха</u> <u>сміються</u> ’	-	_він дуже веселий

2. Емотивність за рахунок **метонімічного** переосмислення:

<i>πιάνουν τα χέρια του</i>	–	είναι επιδέξιος
‘його <u>руки схоплюють</u> ’	–	він умілий, виравний
<i>τον φοβήθηκε το μάτι μου</i>	–	εγώ τον φόβηθηκα
‘моє <u>око</u> його <u>злякалося</u> ’	–	я його злякався
<i>κρέμομαι από το στόμα κάπιοου</i>	–	με συναρπάζει η ομιλία του
‘висіти на роті у когось’	–	захоплюватися чиеюсь розмовою
<i>ζητά το χέρι</i>	–	κάνει πρόταση γάμου
‘він просить руки’	–	він робить пропозицію браку

Для підсилення емотивності використовуються різноманітні прийоми. В.П. Губарев виділяв 4 основні конструктивні моделі, загальною функцією яких є підвищення емотивності фразеологічних одиниць, і, як слідство, підсилення їх впливу в процесі комунікації [23]:

1. **Антитеза** – контрастне вираження понять та суджень, представлене опозиціями слів, словосполучень, речень:

<i>κόβει και ράβει η γλώσσα του</i>	–	φλυαρεί ασταμάτητα
‘його <u>язык ріже</u> та <u>шиє</u> ’	–	він безперервно базікає
<i>δεν έχω <u>πάρε-δώσε</u> μαζί του</i>	–	δεν έχουμε σχέσεις, दोσοληψίες
‘у мене з ним немає <u>візьми-давай</u> ’	–	між нами нема зв’язків, стосунків
<i>απειλεί <u>θεούς</u> και <u>δαίμονες</u></i>	–	είναι πολύ θυμωμένος

‘він погрожує <u>богам</u>	–	він дуже
і <u>демонам</u> ’		розгніваний
<i>κάνω κάτι <u>μέρα νύχτα</u></i>	–	κάνω κάτι συνέχεια, χωρίς διακοπή
‘робити щось і <u>вдень</u> і <u>вночі</u> ’	–	робити щось постійно, без перерви

2. **Порівняння** – зіставлення предмета чи поняття, що належить до певної смислової сфери, з предметом чи поняттям з іншої смислової сфери:

<i>τρώει σαν λύκος</i>	–	τρώει πολύ
‘він їсть як вовк’	–	він багато їсть
<i>πεθαίνουν σαν τις μύγες</i>	–	πεθαίνουν μαζικά, σε τεράστιους αριθμούς
‘мруть як мухи’	–	помирають масово, величезними кількостями
<i>είναι σαν το ψάρι στη στεριά</i>	–	βρίσκεται έξω από το φυσικό του περιβάλλον ή αναγκαστικά δεν ακολουθεί τις συνήθειές του
‘він як риба на суші’	–	він знаходиться не у звичайному своєму оточенні або вимушений поводитися не так, як завжди
<i>φωνάζει σαν γουρούνι που το σφάζουν</i>	–	φωνάζει δυνατά και διαπεραστικά, ωρύεται
‘кричить як свиня, яку ріжуть’	–	він кричить голосно та пронизливо, реве

3. **Гіпербола** – навмисне перебільшування властивостей предмета чи явища:

<i>γίνομαι πτώμα</i>	–	κουράζομαι υπερβολικά
‘ставати трупом’	–	дуже втомлюватися

<i>κατάπιε τη γλώσσα του</i>	–	σώπασε απότομα
<i>‘він проковтнув язика’</i>	–	різко замовк
<i>δε βλέπει πέρα από τη μύτη του</i>	–	δεν μπορεί να καταλάβει ή να προβλέψει τίποτα
<i>‘не бачить дальше свого носа’</i>	–	не може нічого зрозуміти або передбачити
<i>δεν δίνει του αγγέλου του νερό</i>	–	είναι φιλάργυρος σε υπέρτατο βαθμό, εγωιστής
<i>‘він своєму янголу води не дає’</i>	–	він занадто скупий, егоїст

4. **Μειοζіс** – навмисне зменшування властивостей предмета чи явища:

<i>δεν αξίζει δεκάρα</i>	–	είναι κάτι τελείως ασήμαντο ή ανάξιο λόγου
<i>‘це десяти драхм не коштує’</i>	–	це зовсім неважливо, це не варто розмов
<i>μετριούνται στα δάχτυλα</i>	–	λέγεται για ελάχιστο αριθμό
<i>‘по пальцах перелічити можна’</i>	–	про дуже маленьку кількість
<i>δεν ξέρει να μοιράσει δύο γαιδάρων άχερα</i>	–	είναι εντελώς ανίκανος και για την πιο απλή δουλειά
<i>‘не уміє розділити соломυ між двома віслюками’</i>	–	він зовсім нетямущий, навіть у найпростіший роботі

Необхідно також відзначити, що емотивність фразеологічних одиниць може створюватися або підсилюватися і завдяки повторенню якогось слова чи його синоніма:

<i>κουτσά στραβά</i>	–	‘криво та косо’
<i>καλός και άξιος</i>	–	‘добрий та гідний’
<i>φόβος και τρόμος</i>	–	‘страх та жах’

- θα πάει που θα πάει* – ‘що буде, те й буде’
θέλεις δε θέλεις – ‘хочеш не хочеш’

Рівнева організація мови передбачає утворення одиниць вищого рівня на основі одиниць нижчого рівня, таким чином, якщо до складу фразеологічних одиниць входить лексична одиниця, що є емотивно маркованою, вона підсилює емотивність цієї фразеологічних одиниць та надає їй певного відтінку (жартівливого, зневажливого, іронічного, лайливого та ін.), наприклад:

- κάνει τον ψόφιο κοριό* – παριστάνει τον ανίδεο, τον αμέτοχο, τον κουτό
 ‘він прикидається дохлим клопом’ – прикидається необізнаним, дурником, що немає відношення до справи

(завдяки вживанню лексики просторечно-розмовного характеру у фразеологічних одиниць з’являється зневажливий відтінок).

- δεν πέφτει καρφίτσα* – για συνάθρωση μεγάλου πλήθους, ιδίως σε κλειστό χώρο
 ‘цвяшок не впаде’ – про скупчення великої кількості людей, особливо у замкненому просторі

(підвищення емотивності відбувається завдяки зменшуваному суфіксу - *ίτσα*)

- ώσπου να σηκώσει το ένα πόδι βρομάει το άλλο* – είναι υπερβολικά βραδυκίνητος, ιδίως για γυναίκες νωθρές και τεμπέλες σε σχέση με το νοικοκυριό.
 ‘поки підійме одну ногу, друга засмердить’ – дуже повільний (особливо про жінок, млявих та ледачих у господарських справах)

(завдяки наявності у складі фразеологічних одиниць грубого слова *βρομώ* відбувається підвищення емотивності та з'являється вульгарний відтінок).

1.4. Категорія оцінки в лінгвістиці

Категорія оцінки – явище універсальне, тому що не існує мови, у якій було б відсутнє уявлення про “добре” / “погано“. Але в різних мовах і на різних рівнях мови способи вираження оцінки різноманітні, незважаючи на семантичну подібність [7, с. 68]. Оцінне значення розуміється як «інформація, що містить відомості про цінність відношення суб'єкта мовлення до певної властивості того, що позначається, яка виділяється відносно того чи іншого аспекту розгляду якогось об'єкта» [51, с. 54]. Таким чином, семантика оцінки залежить від характеру підстави оцінної кваліфікації, що здійснюється суб'єктом. Розглянемо типи оцінки відповідно до мети акту комунікації. Кунін у своїй роботі «Механізм оказіональної фразеологічної номінації та проблема оцінки» [40] використовував класифікацію Хідекель. Першим пунктом цієї класифікації є розгляд раціональної оцінки, що орієнтується на референт і визначається на підставі притаманних денотату властивостей. Цей тип оцінки ґрунтується на оцінних критеріях сукупного суспільного досвіду носіїв мови (логічна оцінка у Куніна), тобто на підставі співвіднесеності з картиною світу референтів. У такий спосіб раціональна оцінка пов'язана з прагненням логічно обґрунтувати те чи інше рішення. Таке ставлення припускає об'єктивний безсторонній контроль над почуттями, іншими словами, раціональна оцінка – оцінка в денотаті. Емоційний тип оцінки, навпаки, ґрунтується на оцінних переживаннях, відчуттях і емоціях, тобто вона орієнтована на емоційне ставлення мовця до предмета оцінки (у Куніна – емотивна оцінка). Такий суб'єктивний характер почуттів пов'язаний з невідчутною самою людиною вибірковістю сприйняття навколишньої дійсності, але є більш прагматично орієнтованим, оскільки емоції є тією «рекомендаційною силою», що визначає

поведінку, мовця у процесі комунікації.

Позитивна оцінка є показником того, чи задовольняє об'єкт потребу людини, а негативна, – навпаки, чи він перешкоджає такому задоволенню. Взагалі, негативних емоцій більше, ніж позитивних. Це пояснюється більшою значущістю негативних емоцій при адаптації до зміни певних умов існування, тоді як позитивне сприймається як нормальне, і ця інформація менш актуальна для вживання та адаптації організму.

Такі негативні емоції, як гнів, сором, страх не можуть бути беззастережно віднесені до категорії поганих. Гнів інколи співвідноситься з адаптивною поведінкою і ще частіше – із захистом та ствердженням особистості. Невиправданий та безпричинний гнів має, як правило негативні наслідки. Такою ж шкідливою може бути і позитивна емоція інтересу, якщо вона породжує насильство. І позитивні, і негативні емоції можуть залежно від певної ситуації або сприяти конструктивній поведінці особи, або бути деструктивними.

Вираження оцінки є сигналом прояву емоційного стану мовця, безпосередньої вказівки на розподіл його симпатій / антипатій. Людина постійно передає позитивне або негативне ставлення до навколишнього світу; емоційний тон виникає внаслідок сприйняття та оцінки. До того як виникне певна емоція, об'єкт повинен бути сприйнятий та оцінений. У відповідь на оцінку об'єкта, який так чи інакше впливає на людину виникає емоційний тон.

За теорією В.І. Шаховського, емоційність розуміється як чутливість людини до емоційних ситуацій та її емоційні реакції на них. Емотивність трактується як мовна категорія, яка описує мовні одиниці емоційною семою. Оцінність розглядається як мовна категорія, здатна кваліфікувати предмет з точки зору “добре” / ”погане” [76, с. 24-27]. Трактуювання В.І. Шаховським термінів емоційності, емотивності та оцінності ми вважаємо найбільш чітким, точним і таким, що найповніше відображає сутність цих понять, та будемо керуватися ним у нашій роботі.

Фразеологізми у мові виконують переважно функцію характеризуючих

означень, наприклад *δεν μπορεί να κρατήσει τη γλώσσα του – είναι πολύ φλύαρος* ‘не може стримати свого язика’ – він забагато базикає (негативна оцінка), але *διαβάζει βουλωμένο γράμμα – είναι πανέξυπνος, κάνει πετυχημένες εικασίες* ‘він читає запечатаного листа’ – він дуже розумний, кмітливий (позитивна оцінка).

Існує велика кількість додаткових оцінних (аксіологічних) змістів, що супроводжують значення фразеологічних одиниць чи навіть складову його основу. Характерна функція фразеологічних одиниць, тобто відображення і закріплення в семантиці одиниці ставлення мовця до того, що повідомляється, по своїй сутності є об'єктивно-суб'єктивною оцінкою. Аксіологічний компонент відображає людський фактор у семантиці одиниці, входить у структуру значення переважної більшості ідіом і є найважливішою характеристикою фразеологізму.

Негативна чи позитивна оцінка є у фразеології узагальнюючою класифікацією, що може включати підкласифікації з урахуванням додаткових змістів.

Переважній більшості фразеологічних одиниць притаманна негативна оцінка:

<i>κάνω κάποιον του αλατιού</i>	–	<i>δέρνω πολύ</i>
‘зробити когось солоним’	–	сильно відлупцювати

<i>περνώ κάποιον γενεές δεκατέσσερις</i>	–	<i>βρίζω πολύ</i>
‘пропустити когось через чотирнадцять поколінь’	–	сильно вилаяти

До фразеологічних одиниць позитивної оцінки належать, наприклад:

<i>γίνομαι περδίκι</i>	–	<i>γίνομαι καλά μετά από αρρώστια.</i>
‘ставати куріпкою’	–	одужувати після хвороби

На відміну від лексики, у фразеології немає загально оцінних значень «добрий / поганий». Фразеологізм – це характерне непряме номінативне ім'я,

структура значення якого набагато складніша, ніж у простому імені – слові. Тому фразеології будь-якої мови властиві додаткові оцінні значення, які (на базі загальних негативних і позитивних оцінок) мають семантичні компоненти, що характеризують структуру оцінки: 1) спосіб мотивації оцінки; 2) ставлення до мети оцінки; 3) перетворення афективного значення в соціально значиме (сублімація); 4) нормативність оцінки.

Додаткові оцінні значення можуть бути представлені в такий спосіб [33]:

1. Емотивна оцінка:

а) негативна: *βγαίνει από τα ρούχα του – εξοργίζεται*

‘він виходить з одягу’ – він розлючується

б) позитивна: *βρίσκεται στον έβδομο ουρανό – είναι ευτυχισμένος*

‘він знаходиться на сьомому небі’ – він щасливий

2. Етична оцінка:

а) негативна: *τάζει λαγούς με πετραχήλια – δίνει υπερβολικές, απραγματοποίητες υποσχέσεις*

він обіцяє зайців у епитрахілях’ – він дає нездійснені обіцянки

б) позитивна: *παίζει με ανοιχτά χαρτιά – είναι ειλικρινής*

‘він грає відкритими картами’ – він щирий, відвертий

3. Інтелектуальна (епістемічна) оцінка:

а) негативна: *τρώει άχυρα – είναι ανόητος*

‘він їсть солому’ – він дурний

б) позитивна: *πιάνει πουλιά στον αέρα – είναι έξυπνος, ικανός*

‘він ловить птахів у повітрі’ – він тямущий, здібний, кмітливий

4. Нормативна (деонтична) оцінка:

а) негативна: *του τα βγάζεις με την τσιμπίδα – πολύ δύσκολα τον κάνεις να μιλήσει, δύσκολα του παίρνεις λόγια*

‘з нього треба витягувати щипцями’ – його дуже важко примусити заговорити

б) позитивна: βλέπει άσπρη μέρα – *καλυτερευεί η κατάσταση του, αρχίζει να βρίσκει γαλήνη και ευημερία*

‘він бачить білий день’ – його стан покращується, у його житті настає спокій

5. Кваліфікативна (якісна / кількісна оцінка):

а) негативна: τρεις κι ο κούκος – *πολύ λίγοι*
‘троє та зозуля’ – дуже мало

б) позитивна: είναι ένα κι ένα – *ακριβώς αυτό που χρειάζεται ή το πιο ταιριαστό ή αποτελεσματικό φάρμακο, αντίδοτο ή αντίμετρο για μια αρρώστια ή περίπτωση*

‘це один до одного’ – це саме те, що необхідно; найбільш результативні ліки

Переважній більшості фразеологізмів, яким властивий той чи інший вид оцінності, притаманна емотивна оцінка. Наявність емотивності викликає емоційне співпереживання у вигляді почуття-ставлення, актуалізуючи у слухача або читача фразеологічний образ.

У новогрецькій лінгвістиці мовне вираження емоцій спеціально не досліджувалося. Існує емоційно-експресивне розмежування мовних одиниць на лайливі (*υβριστικές*), грубі (*χυδαίες*), зневажливі (*υποτιμητικές*), іронічні (*ειρωνικές*) та книжні (*λόγιες*), що розглядається в рамках стилістики, але, якщо у вітчизняному мовознавстві такі стилістичні позначки розуміються як відтінки емоційної забарвленості і вивчаються у нерозривному зв'язку з емотивністю, у новогрецькому мовознавстві просто констатується факт наявності цих відтінків значення без дослідження природи їх виникнення.

1.5. Класифікація фразеологічних одиниць

Існують різні класифікації фразеологізмів. Найвідомішою є класифікація фразеологізмів за ступенем злитності їх компонентів, яку розробив французький мовознавець Ш. Баллі (1865 – 1947) і доповнив російський мовознавець В.В. Виноградов (1894 – 1969).

За цією класифікацією фразеологізми поділяють на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні вирази та фразеологічні сполучення.

1. Фразеологічні зрощення — семантично неподільні фразеологічні одиниці, у яких цілісне значення невмотивоване, тобто не впливає із значень їх компонентів.

До фразеологічних зрощень належать такі фразеологізми, як: укр. точити лясси «вести пусті розмови», пекти раків «червоніти від сорому», дати кучми «побити», собаку з'їсти «набути досвіду».

Із словами однакового звучання, що виступають у вільному вжитку, компоненти фразеологічних зрощень перебувають у зв'язках омонімічності.

За визначенням В.В. Виноградова, фразеологічні зрощення являють собою «своєрідні складні синтаксичні слова» [13, с. 34]. Компоненти фразеологічних зрощень нагадують морфеми в словах. Фразеологічні зрощення називають ще ідіомами (від гр. ідіома «самобутній зворот»), під якими розуміють фразеологізми з повною втратою внутрішньої форми. Лише глибоке етимологічне дослідження може допомогти розкрити механізм становлення фразеологічних зрощень і з'ясувати, чому саме ці слова-компоненти спонукали появу цілісного значення. Так, наприклад, англ. tit to tat має значення «око за око», але пояснити, що означають слова tit і tat, ніхто не може.

Семантична неподільність виникає або підтримується у фразеологічних зрощеннях рядом фактів: а) наявністю у складі фразеологічних одиниць застарілих слів, незрозумілих для загалу (збити з пантелику; взяти на цугундер; ускочити в халепу); б) наявністю граматичних архаїзмів (темна вода

во облацех; притча во язицех); в) втратою у межах фразеологічної одиниці живого синтаксичного зв'язку. Ідіоми неможливо дослівно перекласти на іншу мову. До ідіоми в іншій мові можна лише відшукати ідіому-відповідник, якщо така є, або перекласти її одним словом чи вільним словосполученням.

2. Фразеологічні єдності — семантичне неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів (не нюхати порошу – не бути ще в боях; прикусити язика – замовкнути; кров з молоком – здоровий та ін.).

Значення фразеологічної єдності виникає внаслідок узагальненого переносного значення вільного словосполучення. Це результат образного метафоричного переосмислення словосполучення. Як приклади можна навести такі фразеологічні єдності: зробити з мухи слона "перебільшити щось", пальцем не ворухнути "нічого не зробити", положить зубы на полку "голодувати, відчувати нестаток".

Вмотивованість фразеологічних одиниць опосередкована. Більшість з них є образними висловами, причому образний стрижень, на якому вони виникають, може відчуватися більш чи менш виразно (тримати камінь за пазухою; виносити сміття з хати; вивести на чисту воду; відвести душу; накрити мокрим рядном та ін.).

Семантична замкнутість фразеологічних єдностей може створюватися не тільки певним образом, а й евфонічними та формально-граматичними засобами – римою, алітераціями (усякої тварі по парі тощо).

Фразеологічні єдності можуть виникати внаслідок синтаксичної спеціалізації фрази, вживання її у певній граматичній формі (фам. нуль уваги; діло табак), унаслідок наявності експресивних відтінків значення (плакали наші гроші). До цього розряду фразеологічних одиниць В.В. Виноградов залучає «фразові штампи, кліше, типові для різних літературних стилів, і літературні цитати, і крилаті вислови, і народні прислів'я та приказки».

3. Фразеологічні сполучення — звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане

значення. Фразеологічні сполучення не є безумовними семантичними єдностями. Вони аналітичні: «зацепити почуття», «зацепити гордість», «зацепити інтереси».

Слова з фразеологічно зв'язаним значенням можуть поєднуватися з одним словом (рос. закадычный друг) чи з обмеженим рядом слів (страх, жаль, зло, досада бере при неможливості: радість, задоволення, насолода бере).

Слово із зв'язаним компонентом (В.В. Виноградов називає його стрижневим) може заступатися синонімом (нагла смерть – раптова смерть). Синтаксичний зв'язок компонентів фразеологічних сполучень, відповідаючи живим нормам мови, позбавлений гнучкості (рос. мертвецки пьян, але не можна сказати мертвецкое пьянство).

Наприклад: брати участь, досада бере, розквасити ніс; рос. закадычный друг, уклончивый ответ, щекотливый вопрос, потупить глаза, одержать победу, нанести поражение.

У кожному наведеному звороті всі слова мають своє значення, але одне зі слів реалізує таке значення, як правило, тільки в цьому звороті.

Класифікаційна схема В.В. Виноградова – важливий етап у становленні фразеологічної теорії. Але в процесі вивчення фразеологічного фонду багатьох мов стали очевидними її вразливі місця. Нечіткість критерію умотивованості значення (його не конкретизовано певними мовними даними), неможливість застосувати його до всіх одиниць, залучених у категорію фразеологічних єдностей, породжували суб'єктивізм і непослідовність, особливо у визначенні фразеологічних зрощень і фразеологічних єдностей.

Виникла потреба удосконалити семантичний принцип класифікації, конкретизувати її і доповнити цілим рядом одиниць, які залишалися не охопленими.

Зберігши три основні класи фразеологічних одиниць за схемою В.В. Виноградова, проф. М.М. Шанський виділив четвертий клас – фразеологічні вирази, до яких належать такі стійкі в своєму складі і вживанні фразеологічні звороти, які не тільки є семантично подільними, але й складаються цілком із

слів з вільним значенням (Вовків боятися – в ліс не ходити; Не все то золото, що блищить).

Ті мовознавці, що дотримуються широкого розуміння фразеології, тобто відносять до неї комунікативні одиниці (речення) і будь-які влучні (крилаті) фрази, теж виділяють четвертий тип фразеологізмів — фразеологічні вирази.

4. Фразеологічні вирази – стійкі за складом і вживанням семантично подільні звороти, які складаються повністю зі слів із вільним значенням.

Фразеологічні вирази — це прислів'я, приказки, афоризми відомих політиків, письменників, діячів науки й культури: Крапля камінь точить; Сім раз відмір, один відріж.

Характером зв'язків слів, що входять до їх складу, і загальним значенням фразеологічні вирази нічим не відрізняються від вільних словосполучень і речень. Специфікою їх є те, що вони не створюються мовцями, а відтворюються як готові структурні і значеннєві одиниці.

Серед фразеологічних виразів М.М. Шанський розрізняє дві групи:

- 1) фразеологічні вирази *комунікативного характеру*, що являють собою предикативні словосполучення, рівноцінні реченню, є цілим висловленням, виражають те чи інше судження (Людина – це звучить гордо; Хрін від редьки не солодший та ін.), і
- 2) фразеологічні вирази *номінативного характеру*, що є сполученням слів, ідентичним лише певній частині речення, є словесною формою того чи іншого поняття і, як і слова, виконують у мові номінативну (тобто називну) функцію (*трудові успіхи, палії війни, вищий навчальний заклад* тощо).

Фразеологізми — це майже завжди яскраві, образні вирази. Вони є важливим експресивним засобом мови. Кожна культурна людина повинна володіти цим скарбом літературної мови. За походженням (етимологією) фразеологізми поділяються на:

1. Сталі вислови з народної мови (побутового народного мовлення, анекдотів, жартів тощо): сам не гам і другому не дам; світ

зав'язати; рука руку мис; як горохом об стіну; про вовка помовка; вивчився на собак брехати; обоє рябоє; тільки сир відкладений добрий; кирпичу гнути; стати на ноги; ні з рота мови, ні з носа вітру. Сюди належать прислів'я і приказки.

2. Професіоналізми, що набули метафоричного вжитку: чорним по білому; прясти на тонку; лити воду на млин; зняти полуду з очей; стригти під один гребінь; закласти фундамент; відігравати роль.
3. Переклади з інших мов або запозичення фразеологізмів без перекладу: ставити крапку над і; дивитися крізь пальці; від коліски до могили лиш один маленький крок.
4. Вислови з античної культури: гордіїв вузол; прокрустове ложе; піррова перемога; Діоген у бочці; авгієві стайні; між Сциллою і Харибдою; Кастальське джерело; не можна двічі увійти в ту саму річку.
5. Біблійні та євангельські вислови: не одним хлібом живе людина; лікарю, вилікуй себе самого; козел відпущення; притча во язицех; пісня пісень.
6. Вислови відомих людей (афоризми, цитати) — іскра вогню великого; за всіх скажу, за всіх переболію; за вашу і нашу свободу; мертві сраму не імуць; нове життя нового прагне слова.

1.5.1. Семантична класифікація

Семантична класифікація фразеологічних одиниць у плані діячності опрацьована проф. Б.О. Ларіним. Основою її стали спостереження за історичною еволюцією семантики багатьох усталених словесних сполук.

У становленні переважної більшості фразеологічних одиниць вихідними є вільні звороти мови, повні за лексичним складом, нормальні за граматичною будовою і прямі за значенням. Умовами, які визначають розвиток фразеологічних стереотипів із вільних словосполучень, є:

- втрата реалії (включаючи й зміну соціальних відносин, світогляду), життєвого досвіду, явища, якому відповідає словосполучення у своїй номінативній функції, що веде до втрати прямого значення;

- семантичне збагачення (метафоризація), суть якого полягає у розширенні й узагальненні значення в бік образної типовості;

- деформація компонентного складу: від первісної формули залишається здебільшого сигнальний фрагмент, часто її початок, що стає ідіомою (рос. хлопот полон рот, а перекусить нечего – хлопот полон рот);

- порушення первісної граматичної структури, зумовлене або цим «усіченням», або загальною еволюцією граматичної системи мови.

Класифікація Б.О. Ларіна відбиває етапи розвитку і перебудови первісних вихідних словосполучень:

- перемінні словосполучення;

- стійкі метафоричні словосполучення, що відрізняються наявністю стереотипності, традиційності і метафоричного переосмислення, відходом від первісного значення («фразеологічні єдності», за класифікацією В.В. Виноградова);

- ідіоми («фразеологічні зрощення», за класифікацією В.В. Виноградова), які відзначаються у порівнянні з метафоричними словосполученнями більш деформованим, скороченим, далеким від первісного складом (лексичним і граматичним) і помітним послабленням тієї семантичної подільності, яка й зумовлює метафоричність, тобто смислову двоплановість [59, с. 17].

Підкреслюючи важливість узагальнення Б.О. Ларіним семантичних процесів, що відбуваються у сфері фразеології, мовознавці вказують і на деяку незручність його класифікації. Зокрема, викликає сумнів введення до класифікації схеми словосполучень вільного вжитку, заперечення доцільності виділення фразеологічних сполучень тощо.

1.5.2. Функціональна класифікація

Спробу систематизації стійких сполук у функціональному аспекті здійснив С.Г. Гаврин. Він виділяє шість основних типів [59, с. 18]:

1. Образно-виразні стійкі сполуки, до яких належать метафоричні одиниці (*пустити червоного півня; гора народила мишу*), сполуки з метафоричними компонентами (*яблуко незгоди*), сталі порівняння (*берегти як зіницю ока*), евфонізмами (*із гязі в князі*), сталі гіперболи і літоти (*гарматою не проб'єш; виїденого яйця не вартий*), тавтологічні сполуки (*свиня свинею; ливом лити*), сполуки, що створюються на основі поетичного синтаксису (*правда – добре, а щастя - краще*). Такі експресивно-емоційні забарвлені сполуки зберігаються в пам'яті поруч із словами тому, що відзначаються певною художньою своєрідністю. Вони утворилися не тільки внаслідок звичайного добору слів, але і в наслідок вияву фантазії, гри уяви, що виражається у вдалому переносному вживанні слів, влучності зіставлення, порівняння тощо.
2. Еліптичні сполуки, що об'єднують усічені стійкі сполуки слів: *казано – зроблено; рад не рад; ні пуху ні пера; наше вам*. Сама структура таких сполук (дуже зручних через стислість) спонукає до фіксованого засвоєння.
3. Термінологічні фразеологізми, що охоплюють складені терміни науки, техніки, мистецтва і т. ін.: *заломлення променів; річ у собі; колінчастий вал; соціалістичний реалізм; культ особи* та ін. Такі одиниці піддаються обов'язковому фіксованому засвоєнню тому, що, маючи термінологічну точність, вони вимагають суворо визначеного лексичного складу. Заміна синонімом руйнує термінологічність (пор. *ланцюгова реакція – послідовна реакція*).
4. Афористичні фразеологізми, що виражають узагальнюючі умовиводи: *друзі пізнаються в біді; буття визначає свідомість*. Необхідність фіксованого засвоєння викликається складністю узагальненої думки, яка легко може бути викривлена, якщо вислів відтворити неточно.

5. Контекстологічні сполуки, які С.Г. Гаврин ототожнює із стійкими утвореннями, що в класифікації В.В. Виноградова називаються фразеологічними сполученнями.
6. Ідіоми – всі стійкі словосполуки, що втратили внутрішню форму: *собаку з'їсти, була не була* та ін. Необхідність цілісного фіксованого засвоєння їх цілком очевидна.

На думку автора, такого роду систематизація важлива тому, що вона розкриває природу творення стійких сполук, механізм формування фразеологічного складу мови. Крім того, вона одночасно вказує і на ті функції, які фразеологічний склад мови виконує в мовленні: образно-виразні сполуки виконують образно-виразову і одночасно емоційно-експресивну функцію; еліптичні – лаконізують мову, термінологічні – забезпечують точність; сполуки з узагальнюючими умовиводами вносять у мовлення перлини народно-авторської думки; контекстологічна фразеологія виконує функцію полегшення конструювання мовлення.

С.Г. Гаврин застерігає, що його класифікація (хоч би тому, що існує досить значна частина утворень, які належать до так званих змішаних типів) і визначення об'єкта фразеології не виходять за межі гіпотези, яка вимагає дальшої перевірки і обґрунтування.

1.5.3. Граматична класифікація

Заслуговує на увагу класифікація фразеологічних одиниць за граматичною формою і семантичними ознаками, опрацьована в ряді праць В.Л. Архангельським [59, с. 20]. Дослідник вважає за доцільне ділити фразеологічні одиниці на *фраземи* і *стійкі* фрази.

Термін фразема охоплює фразеологічні одиниці з структурою словосполучень, включаючи і фразеологічні одиниці з структурою сполучення слів. Термін стійка фраза охоплює фразеологічні одиниці з структурою речень, включаючи і фразеологічні одиниці з структурою так званих предикативних

сполучень слів. Особливо цінним у працях В.Л. Архангельського є характеристика і класифікація стійких фраз.

Запропонований В.Л. Архангельським поділ усієї маси фразеологічних одиниць на дві чітко окреслені категорії – фраземи і стійкі фрази – полегшує лінгвістичний розгляд різноструктурного фразеологічного матеріалу у синхронному плані, а вироблена класифікація стійких фраз допомагає конкретніше уявити обсяг тієї частини сталих словесних комплексів, якій деякі фразеологи відмовляли в праві належати до фразеологічного складу мови.

1.5.4. Класифікація з особливостей природних структурних зв'язків з іншими одиницями у системі мови

Спроба класифікації фразеологічних одиниць, виходячи не з характеру їх внутрішньофразеологічної структури, а з особливостей їх природних структурних зв'язків з іншими одиницями у системі мови, належить М.Т.Тагієву [59, с. 21].

Фразеологічна одиниця, за М.Т. Тагієвим, вирізняється як самостійна одиниця мови за її оточенням, що створюється на основі власне структурного зв'язку цілого і не збігається із поняттям поширення слів-компонентів на основі їх валентних відношень. Оточення – невід'ємний супутник фразеологічної одиниці. Взята в ізольованому вигляді, фразеологічна одиниця не може бути визначена через саму себе, через лексико-граматичні ознаки своїх компонентів. Вона об'єктивно виділяється із своїм оточенням, разом з яким створює структуру. Так, конфігурація *вивести із себе* недостатня без залежного оточення (*вивів із себе* – кого), тобто без іменника із семантикою особи у знахідному відмінку. У контексті «він вивів із себе Сидора вчора на вулиці через дрібницю» слова, що вказують на час (вчора), місце (на вулиці), причину дії (через дрібницю) не є структурно необхідними, вони виражають лише ситуативні зв'язки фразеологічної одиниці. Пор.: *карти в руки* – вимагає

оточення, вираженого іменником із семантикою особи в давальному відмінку (йому і *карти в руки*); *рано чи пізно* – одного дієслівного оточення (*рано чи пізно* приїде); *перша ластівка* – одного суб'єктного оточення (Іванов, результат, кінь, трактор – *перша ластівка*) і под.

На матеріалі дієслівних фразеологічних одиниць у цій класифікації виділяються:

- фразеологічні одиниці з однопозиційним оточенням, яке може бути виражене й окремим словом у певній граматичній формі (*лізти на стіну* - вимагає оточення, вираженого іменником в називному відмінку з семантикою особи, і не дозволяє підстановки іменника з семантикою не-особи і власне предмета), і синтаксичними конструкціями (у фразеологічній одиниці *комар носа не підточить* у функції оточення виступає головна частина складного синтаксичного цілого), і варіативними засобами (над нами *не капає* і на нас *не капає*);
- фразеологічні одиниці з двопозиційним оточенням, у яких структурно необхідними елементами є суб'єктне і залежне оточення (хто + *взяв слово* + з кого; хто + *спустив шкуру* + з кого; що + *червоною ниткою проходить* + через що і под.);
- фразеологічні одиниці з трипозиційним оточенням – суб'єктивним і двома залежними (хто + *коле очі* + кому + чим).

Ці основні групи в свою чергу розмежовуються на підгрупи – з однорідним, неоднорідним і варіативним оточенням, вираженими різними граматичними формами слів і синтаксичними конструкціями [59, с. 22].

Метод аналізу фразеологічних одиниць за оточенням загострює увагу на дослідженні структурних зв'язків фразеологічних одиниць, що допомагає вирізнити фразеологічні одиниці на фоні інших лінгвістичних одиниць, сприяє визначенню їх семантики (значення фразеологічних одиниць часто безпосередньо пов'язується з оточенням) тощо, але класифікація цього фразеологічного фонду за схемою, запропонованою М.Т. Тагієвим, є занадто складною і деталізованою.

1.5.5. Генетична класифікація

Генетична класифікація, що передбачає групування фразеологічного матеріалу за джерелами походження, найбільш детально опрацьована в дослідженнях акад. Л.А. Булаховського. Учений визначає такі групи:

1. прислів'я і приказки;
2. професіоналізми, що набули метафоричного вжитку;
3. усталені вислови з анекдотів, жартів і под.;
4. цитати й образи з «Старого» і «Нового» завітів;
5. численні ремінісценції античної старовини;
6. переклади поширених іншомовних висловів французьких, значно рідше – німецьких, італійських та англійських;
7. крилаті слова російських та іноземних письменників;
8. влучні фрази видатних людей.

Генетична класифікація, надзвичайно корисна з погляду історичного вивчення фразеології кожної національної мови, на жаль, не може охопити всіх фразеологічних одиниць, бо далеко не завжди можна, навіть при спеціальних дослідженнях, точно встановити джерело виникнення того чи іншого вислову [59, с. 21].

1.5.6. Стилiстична класифікація

Лінгвостилістичний аспект дослідження фразеології викликав потребу вироблення стилістичної класифікації фразеологічних одиниць, яка визначає приналежність фразеологічних одиниць до того чи іншого різновиду загальнономовного стилю, характеризує їх експресивні особливості тощо [59, с.22].

Лінгвостилістичний аспект дослідження фразеології викликав потребу вироблення стилістичної класифікації фразеологічних одиниць, яка визначає

приналежність фразеологічних одиниць до того чи іншого різновиду загальномовного стилю, характеризує їх експресивні особливості тощо [59, с. 22].

Так, М.М. Шанський виділяє у фразеологічному фонді:

- міжстильові фразеологічні звороти;
- фразеологічні звороти розмовно-побутового характеру;
- фразеологізми книжного характеру;
- фразеологічні архаїзми та історизми.

Ряд дослідників, спостерігаючи за сферами вживання фразеологізмів, виділяють у їх складі:

1. фразеологізми літературної мови (усного і писемного різновиду), серед яких вичленовуються розмовні, просторічні та грубо-просторічні елементи;
2. фразеологізми, що виходять за межі літературної мови, а саме: фразеологізми народних говорів і діалектів, фразеологізми професійного мовлення, жаргонів і аргю.

1.6. Джерела походження фразеологічних одиниць

Розглядаючи цю тему, неможливо залишити поза увагою питання про виникнення фразеологізмів. Частіше за все фразеологізми виникають внаслідок метафоричного переосмислення вільних словосполучень. Посередником між вільним словосполученням і утвореним на його основі фразеологізмом служить внутрішня форма, яка є носієм образного уявлення, підлеглого подальшому перетворенню у понятійну категорію. На рівні внутрішньої форми слова не підлягають якій-небудь семантичній деактуалізації на рівні фразеологічного звороту, що позначає визначене поняття, слова деактуалізуються, „перероджуються”. В силу цих обставин

внутрішня форма не є складовою частиною фразеологічного значення. Вільні словосполучення перетворюються у фразеологізми лише тоді, коли вони становляться матеріальним вираженням внутрішньої форми, що є напрямком мотивації. Завдяки «знайденій» внутрішній формі діється злиття звукової оболонки (у вигляді вільного словосполучення) з новим фразеологічним значенням. У фразеологізмів з прозорою внутрішньою формою семантична деактуалізація компонентів протікає рівномірно, так що про якій-небудь тривалий процес фразеологізації казати тут не доводиться. Фразеологізм може виникнути і одразу – спочатку, можливо, як явище, а потім, як факт мови.

Слід зазначити, що найважливішим джерелом фразеологізмів є розмовне мовлення, пов'язане з різного роду ремеслами, полюванням та риболовством, трудовою діяльністю, із забобонними уявленнями, ворожінням. Нерідко джерелом подібних зворотів з узагальнено-метафоричним значенням служить усна народна творчість та твори літератури. Фразеологізми можуть виникнути на базі складних термінів внаслідок їх переносного використання.

Таким чином, джерела походження фразеологізмів у мові дуже різноманітні. Генетично весь запас фразеологізмів може бути розподілено на 3 групи: споконвічні фразеологічні одиниці, запозичені фразеологічні одиниці, фразеологічні кальки та напівкальки.

Основну масу фразеологічних зворотів, що використовуються у наш час, складають стійкі сполучення слів споконвічного походження: *під гарячу руку, водити за ніс, как огня бояться, то кбрюв σημεϊου*.

Фразеологічні звороти решти груп також грають важливу роль у фразеологічній системі. Особливо використовуваними є фразеологічні кальки та напівкальки: *порочне коло* (калька від латинського фразеологізму „*cirkulus vitiosus*”), *дядько Сем* (напівкалька від англійського фразеологізму „*uncle Sam*”).

Серед фразеологічних зворотів, запозичених із інших мов без перекладу, тобто у тому вигляді, в якому вони представлені у мові-джерелі,

використовуються найбільш часто фразеологічні одиниці взяті із латинської мови. Подана категорія фразеологізмів дуже нечисленна та обмежена у сфері свого використання писемною мовою окремого періоду: *alter ego* (друге Я), *pro et contra* (за та проти), *tete-a-tete* (віч-на-віч).

Визначення споконвічного та запозиченого характеру фразеологічних зворотів є одним із завдань етимології як науки про походження значимих одиниць мови. І якщо розмежування споконвічних фразеологізмів від запозичених фразеологізмів та фразеологічних напівкальок великих труднощів не викликає, то розмежування споконвічних фразеологічних зворотів та фразеологічних кальок (через один і той образ, покладений в основу самостійних висловів однакового значення в різних мовах) виявляється у ряді випадків дуже важким.

Висновки до Розділу 1

Фразеологія (від гр. *phrasis* "вираз" і *logos* "наука") – розділ мовознавства, в якому вивчаються лексично неподільні поєднання слів. Фразеологією називають також сукупність властивих мові усталених зворотів та висловів.

Фразеологічні одиниці завжди привертали увагу дослідників тому що вони містять найбагатші засоби мовної виразності, додають мовленню особливої експресії і неповторного національного колориту. Найбільш детальне вивчення їх проводилося радянськими лінгвістами, менш дослідженими є фразеологізми в англійській та новогрецькій мовах.

Одиниця фразеологічної системи називається фразеологізмом і визначається як лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично.

Емотивність трактується як мовна категорія, яка описує мовні одиниці

емоційною семою. Оцінність розглядається як мовна категорія, здатна кваліфікувати предмет з точки зору “добре” / ”погане”.

Різні мовознавці досліджували фразеологізми з різних боків, цим обумовлена наявність великої кількості класифікацій фразеологізмів. Ці класифікаційні схеми не є всеосяжними: частина з них не охоплює усієї різноманітності фразеологічних типів, частина не має єдиного принципу в підході до систематизованого матеріалу, відзначається недостатністю критеріїв, за якими виділяються ті чи інші класи, але всі вони, кожна по-своєму, допомагають з'ясувати природу фразеологічних одиниць, охарактеризувати особливості функціонування й еволюцію їх у мовній системі. Але найчастіше застосовується класифікація радянського лінгвіста В.В. Виноградова, згідно з якою всі фразеологічні одиниці підрозділяються на фразеологічні зрощення, єдності та сполучення.

РОЗДІЛ 2

ФО З МІФІЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ В НОВОГРЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ЇХ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ

2.1. Поняття про міфологію

Як вже зазначалося вище, існує багато джерел фразеологічних одиниць в різних мовах. Одним із таких джерел є міфологія. Для подальшого вивчення фразеологічних одиниць з міфологічними компонентами необхідно розглянути феномен міфології та дати визначення основним поняттям.

Перш за все слід зазначити, що різні словники по-різному по-різному пояснюють поняття „міф”. Найбільш чітке визначення, на наш погляд, дає Літературний Енциклопедичний Словник: «Міфи – творіння колективної загальнонародної фантазії, що узагальнено відображають дійсність у вигляді почуттєво-конкретних персоніфікацій та живих істот, які мисляться первісним мисленням» [41, с. 278]. У цьому визначенні, присутні ті загальні основні положення, у яких сходиться більшість дослідників. Однак без сумніву це визначення не вичерпує усі характеристики міфу.

У статті А. В. Гулими перелічені такі ознаки міфу [24, с. 34]:

1. Злиття реального та ідеального (думки та дії).
2. Несвідомий рівень мислення (коли ми опановуємо зміст міфу, ми руйнуємо сам міф).
3. Синкретизм відображення (сюди входять і нерозділеність суб'єкту та об'єкту, відсутність різниць між природним та надприродним).

Розмовляючи про міфологію, важливо відзначити, що вона розуміється одразу в двох значеннях:

- а) як сукупність міфів якого-небудь народу;

б) як наука, що вивчає міфи.

Окрім цього, виділяють міфологію як форму суспільної свідомості, засіб розуміння природної та соціальної дійсності на різних ступенях суспільного розвитку.

У суспільній свідомості первісного суспільства міфологія, без сумніву, домінувала. Міфологія в основному орієнтована на подолання фундаментальних анти монополій людського існування, на гармонізацію особистості, суспільства та природи. Головні передумови своєрідної міфологічної «логіки» – це, перш за все те, що первісна людина ще не відокремлювала себе від оточуючого середовища – природного та соціального, та по-друге, елементи логічної дифузності, нерозчленованості первісного мислення, що ще не відокремився чітко від емоційної, ефектно-моторної сфери. Наслідком було метафоричне зіставлення природних та культурних об'єктів, олюднення оточуючого середовища, в тому числі одушевлення фрагментів космосу. Міфологічному мисленню притаманне чітке розділення суб'єкту та об'єкту, предмету та знаку, речі та слова, істоти та її імені, просторових та часових відношень, походження і сутності, байдужість до протиріччя та інше. Об'єкти зближувались за вторинними чуттєвими якостями, суміжностями у просторі та часі, виступали в якості знаків інших предметів та інше. Науковий принцип пояснення замінювався у міфології тотальним генетизмом та етимологізмом, пояснення речі в цілому зводилося до розповіді про походження та творення. Міфології притаманне різке розмежування міфологічного, раннього (сакрального), та поточного, послідуєчого часу. Все, що трапляється у міфічному часі, придбає значення парадигми та прецеденту, тобто образу для відтворення. Моделювання виявляється специфічною функцією міфу. Якщо наукове узагальнення будується на основі логічної ієрархії від конкретного до абстрактного та від причин до наслідків, то міфологічне оперує конкретним та персональним, що використовується як знак, так що ієрархія причин та наслідків відповідає гіпостазуванню, ієрархії міфологічних істот, яка має систематичне цілісне

значення. Те, що в науковому аналізі виступає як схожість або інший вид відношення, у міфології виглядає як тотожність, а логічному розділенню на ознаки в міфології відповідає розділенню на частини

На ранніх етапах розвитку міфи, більшою частиною, примітивні, короткі, елементарні за змістом, не мають зв'язної фабули. Пізніше, на порозі класового суспільства, поступово створюються більш складні міфи, різні за походженням міфологічні образи та мотиви переплітаються, міфи перетворюються на розгорнуті оповідання, зв'язуються один з одним, утворюючи цикли.

Також важливо визначити, що порівняльне-історичне вивчення широкого кола міфів дозволило встановити, що в міфах різних народів миру цілий ряд основних тем та мотивів повторюється.

Таким чином, серед численних міфів прийнято виділяти декілька циклів [44, с. 12]:

1. Міфи про тварин – найдавніші та найпримітивніші міфи. Глибоко архаїчними є міфи про походження тварин від людей або міфологічні уявлення про те, що люди колись були тваринами. Міфи про перетворення людей на тварин чи рослини відомі ледве не всім народам земної кулі (наприклад, давньогрецькі міфи про Нарциса, Арахну та інші).
2. Дуже давніми є міфи про походження сонця (солярні міфи), місяця (місячні міфи) та зірок (астральні міфи). В одних міфах вони не рідко зображуються людьми, які колись жили на землі та за якоїсь причини піднялися на небо, в інших – утворення сонця (не персоніфікованого) приписується якійсь надприродній істоті.
3. Центральну групу міфів становлять міфи про становлення миру, всесвіту (космогонічні міфи), які як правило, поділяються на дві групи:
 - а) міфи розвитку – походження Всесвіту пояснюється еволюцією, перетворенням якогось безформного первісного стану, попереднього світу та Всесвіту. Це може бути хаос, небуття та інше;

б) міфи творення – робиться акцент на тому, що світ створений з якихось первісних елементів (полум'я, води, повітря, землі) надприродною істотою – богом, колдуном, творцем (який може мати вигляд людини або тварини).

4. Антропogонічні міфи є складовою частиною міфів космогонічних. Згідно з багатьма міфами, людина утворюється з самих різноманітних матеріалів: горіхів, дерева, праху, глини. Частіше за усе творець створює спочатку чоловіка, потім жінку. Перша людина, як правило, має дар безсмертя, але втрачає його та стає у джерела смертного людства. У деяких народів існувало ствердження про походження людини від пращура-тварини (мавпи, ведмедя, ворона тощо).

5. Міфи про культурних героїв розповідають про те, як людство оволодівало секретами ремесла, землеробства, осілого життя, використання вогню – інакше кажучи, як в його життя поступово впроваджувалися культурні блага. Найбільш відомим є міф Давньої Греції про Прометея, який наділив розумом жалюгідних людей, навчив їх будувати дома, займатися ремеслами, носити одяг, рахувати, писати й читати, розрізняти пори року, приносити жертви богам та інше. Прометей дав людині вогонь та був за це покараний Зевсом.

6. Есхатологічні міфи розповідають про судьбу людства, про пришестя кінця світу та кінця часів.

Важливим фактом є те, що міфологія через свою синкретичну природу відіграла визначну роль у генезисі різних ідеологічних форм, послуживши вихідним матеріалом для розвитку філософії, наукових уявлень, літератури. Тому таким складним є завдання розмежування міфології та близьких до міфу за жанром та часом виникнення форм словесної творчості, наприклад, історичні перекази, легенди. Таке розмежування у визначеному рівні є умовним. Історичним переказом частіше за все називають ті твори народної творчості, в основі яких лежать якісь історичні події: перекази про заснування міст (Фів, Рима, Києва), про війни, про видатних історичних діячів. Однак ця

ознака не завжди є достатньою для розмежування міфу та історичного переказу, тому що багато історичних переказів хоча і базуються на реальних подіях, але тісно переплітаються з міфологічними образами богів та інших міфологічних істот (наприклад, давньогрецький міф про Троянську війну). Тому в нашій магістерській роботі не є доцільним розмежування цих понять.

Проблема “мистецтво і міф” стала предметом спеціального наукового розгляду переважно в літературознавстві ХХ ст., особливо в зв’язку з “реміфологізацією” в західній літературі та культурі (початок ХХ ст.). Але ця проблема ставилася і раніше.

Міф завжди притягував до себе дослідників. Якщо говорити про інтерпретацію міфу, то вона існувала ще в Давній Греції. Так, наприклад, Піфагор доводив, що в міфах відображувалося філософсько-алегоричне сприйняття природи, а Евгемер бачив у героях міфів обожнених героїв, які колись реально існували [45, с. 4].

Новий інтерес до міфів зріс в епоху Відродження. У XVII–XVIII ст. високу культурну цінність міфу відзначали Б. Фонтенель, Дж. Віко, І. Гердер.

Майже в кожного народу від прадавніх часів зберігаються перекази, де дійсне, історичне переплітається з недійсним, вигаданим, де діють не лише люди, а й казкові істоти, витвори народної фантазії: безсмертні боги, напівбоги, небувалі тварини; де відбуваються неймовірні явища — чудеса. За давніх часів люди сприймали міфи як правдиві розповіді про те, що було колись. З плином часу їх почали тлумачити не в прямому, а в переносному розумінні.

В Давній Греції міфи стали основою літератури, скульптури, живопису, театрального мистецтва. На це значення давньогрецької міфології звернув увагу К. Маркс: «Передумовою грецького мистецтва є грецька міфологія, тобто природа і самі суспільні форми, вже перероблені несвідомо-художнім способом народною фантазією. Це його матеріал. Але не всяка міфологія, тобто не всяка несвідомо-художня переробка природи (тут під природою розуміється все предметне, отже, включаючи і суспільство). Єгипетська

міфологія ніколи не могла б бути ґрунтом або материнським лоном грецького мистецтва» [72, с. 119].

Особливу роль в передачі культурно-національної самосвідомості народу відіграє фразеологічний склад мови. Характерною межею одиниць фразеологізмів мови як знаків вторинної номінації є образно-ситуативна вмотивованість, яка безпосередньо зв'язана зі світосприйняттям народу. Фразеологізми виникають в національних мовах на основі такого образного представлення дійсності, яке відображає повсякденно-емпіричний досвід мовного колективу [35, с. 18].

Сфери вживання ФО з компонентом, пов'язаним з міфологією, невпинно зростають. Багато поколінь письменників і художників брали і досі беруть образи для своїх творів із грецької міфології. Так, наприклад, образ титана Прометея надихав і античних авторів (до нас дійшла драма Есхіла «Прикутий Прометей»), і письменників пізніших часів (Кальдерон, Вольтер, Шеллі, Гете, Байрон, Т. Шевченко, Леся Українка, А. Малишко тощо).

Античні міфи стали одним із найважливіших літературних джерел для створення цілої групи фразеологізмів-інтернаціоналізмів які представлені двома міфологіями – грецькою та римською.

Говорячи про послідовність створення римської міфології – її встановити доволі складно, тому що відсутні необхідні джерела. Потреба у міфах була задовільнена за рахунок проникнення грецької міфології до римської культури. Ряд давньогрецьких міфічних легенд був відображений у творах римських поетів Вергілія, Овідія та ін.

Починаючи з епохи Відродження (XIV-XVI вв. – в Італії, в інших країнах - XV-XVI ст.) антична міфологія знову привертає увагу Європи. До російської мови античні запозичення починають потрапляти з розповсюдженням християнства та особливо активно це стається в XVIII-XIX ст.

Античні запозичення активно засвоюються сербохорватською мовою в XV-XVI ст., в епоху Ренесанса в Далмації: рос. Аріаднина нить, укр. – нитка

Аріадни, серб.хор. – Arijadnina nit, рос. – перейти Рубікон, серб.хор. – priјеси Rubikon, англ. – to cross (to pass) the Rubicon.

До недавнього часу вважалося, що такого роду інтернаціоналізми є тотожними в різних мовах, особливо в близькоспоріднених. Однак деякі дослідження заперечили це ствердження [61, с. 24].

Так, наприклад, в українській мові фразеологічна одиниця «Обітована (обіцяна) земля» має три значення:

- 1) Місце, куди хтось дуже мріє та намагається потрапити;
- 2) Об'єкт сильного бажання та сподівань;
- 3) Місце, де панує добробут, достаток та щастя.

У новогрецькій мові аналогічний фразеологізм "*Η γη της Επαγγελίας*" має лише одне значення: «місце, де панує добробут, достаток та щастя». Однією з найважливіших екстралінгвістичних передумов відмінностей між ФО античного та біблейського походження в російській, українській, англійській, сербській, хорватській, німецькій та інших європейських мовах є існування різних перекладацьких традицій: використання латинського варіанту в одних та вплив візантійської традиції в інших.

Проаналізувавши сфери вживання ФО з міфічним компонентом, ми можемо констатувати, що більшість з них є книжними, оскільки головним чином притаманні писемному мовленню та надають йому відтінку піднесеності та урочистості. Вони використовуються переважно у суспільно-політичному, белетристичному та в офіційно-діловому мовленні.

Дослідження фразеологічних зворотів, їх класифікація дозволяють вирішити цілу низку питань, що стосуються значущих одиниць мови в цілому, характеру лексичного значення слів, співвідношення синтаксичної сполучуваності слів і їх значення, різних питань словотворення і етимології, стилістики художньої мови.

Отже, зі всього вищесказаного витікає, що, що в міфології репрезентовані найрізноманітніші сфери буття народу, його історія, склад, мислення, особливості побуту та інше, тобто в міфології зберігається великий

фонд фразеологічних зворотів. Тож для підтвердження цього факту у подальшій частині цієї магістерської роботи буде розглянуто фразеологічні одиниці, які походять з міфології на основі новогрецької та української мов.

2.2. Міфологія Давньої Греції. Семантичний аналіз ФО з міфічним компонентом у новогрецькій мові

Перш за все слід зазначити, що розуміння фразеологічних зворотів з компонентами грецької міфології неможливо без якогось знання самої міфології Греції. Тому є доцільним розкрити ключові моменти грецької міфології.

Міфи склалися в Давній Греції ще задовго до того, як там поширилося письмо. Один і той самий міф – про якогось бога чи героя – міг існувати в численних варіантах: місцевих (у різних місцевостях), часових (що виникли за різних часів) і авторських (залежно від того, хто опрацював міф). Схожі міфи є у різних племен і народів. Річ тут не лише в тім, що одне плем'я могло запозичити в іншого той чи той міф. Найчастіше це бувало тоді, коли різні племена стояли на однаковому ступені розвитку, жили у подібних умовах. Часом схожість міфів різних народів пояснюється первісною спорідненістю, спільним походженням цих народів – наприклад, греків, римлян, кельтів, германців, слов'ян, іранців, індійців.

Розглядаючи фразеологізми з міфічним компонентом, ми перш за все повинні розглянути міфи, в яких розповідалося про виникнення чи створення світу. Давні греки по-різному пояснювали виникнення світу. Існував міф про початок усіх речей від богині Евріноми й північного вітру, який богиня перетворила на великого змія Офіона, а сама стала голубкою і знесла яйце, що з нього виник Всесвіт.

Всесвіт – сонце, місяць, планети, зорі й земля з усім, що на ній. Згодом Еврінома з Офіоном оселилися на горі Олімпі, але Еврінома розгнівалася на

змія, бо він твердив, ніби сам створив Всесвіт, і скинула його з гори в підземну темряву. В інших оповіданнях ідеться про виникнення світу з первісної «ріки» Океану або про те, як богиня Ніч знесла яйце, а з нього вийшов бог світового ладу Ерот, що пізніше став богом кохання. Нарешті, в пізніших міфах уже не йдеться про яйце, а про первісну богиню Гею – матір Землю, яка створила бога Урана – батька Небо, а потім народила все, що є на світі [45].

В багатьох давньогрецьких міфах розповідається про народження богів – фантастичних істот, що втілювали різні природні явища: грім, блискавку, вогонь, воду, сонячне світло, нічну темряву. Всю природу, все, що протистоїть людям, давні греки «олюднювали», тобто уявляли собі в образах, схожих на самих людей.

Інші міфи розповідали про походження людей. Ці оповідання дуже суперечливі. За деякими міфами, олімпійські боги створили людей, щоб ті служили їм, приносили жертви. Інші міфи стверджують, ніби людей виліпив із глини титан Прометей. У міфі про всесвітній потоп із усіх людей лишається одна пара — Девкаліон і Пірра, дітей у них нема, а щоб народилося нове людство замість винищеного потопом, вони за порадою богів кидають через голови каміння, яке стає людьми (по-давньогрецькому «лаас» — камінь, а «лаос» — люди, народ).

Існували численні розповіді про героїв – напівбогів-напівлюдей, здебільшого синів безсмертних богів і смертних жінок (Геракл, Персей, Тесей, аргонавти тощо).

Багато міфів розповідали про родоначальників різних знатних родів, з їхніми міфічними, напівміфічними чи й історичними предками.

Уже з першим «бронзовим віком» пов'язані власне історичні події. Можна вважати, що в «Іліаді» йдеться про справжні історичні події і про людей, які колись існували, хоч усі ті події та люди прикрашені фантазією геніального автора поеми. Автором «Іліади» й «Одіссеї» називали Гомера, хоча про нього вже тоді, коли вперше були записані поеми, нічого вірогідного не було відомо. Отже, участь богів у сутичках ахейських і троянських вождів

– вигадана. Проте історичне існування таких людей, як Ахіллес, Агамемнон, Одиссей, Пріам, Гектор — цілком можливе.

Греки, так само, як і інші давні народи, вважали різні лиха, що їх зазнавали люди – нещасливі випадки, хвороби, смерть, – за кару богів, розгніваних якимись поганими вчинками людей. Вони вірили, що боги з висоти своєї величі стежать за людьми й оцінюють їхню поведінку, відповідно винагороджуючи або караючи смертних. Найвищою нагородою з боку богів було надання людям безсмертя. Що ж до кар, то їх було безліч.

В багатьох міфах ідеться про різні фантастичні явища, про чудеса, а серед різних чудес дуже часто розповідається про неймовірні перетворення.

Часто в міфах діють фантастичні істоти – чудовиська. Так фантазія давніх греків створила кентаврів – напівлюдей-напівконею, Мінотавра – потвору з головою бугая і тулубом людини, грізних Горгон із гадюками замість волосся, семиголову лернейську гідру в міфі про Геракла, триголового пса Кербера, що охороняє підземне царство Аїда-Плутона, тощо.

У грецьких міфах відбилися різні нездійсненні для тих часів мрії людства: приборкання сил природи (подвиги Геракла та інших героїв), освоєння далеких земель і морів (подорожі аргонавтів і Одиссея), опанування повітряного простору (Дедал та Ікар), перемога над усіма хворобами і навіть смертю (міф про божественного лікаря Асклепія).

Отже, грецьку міфологію слід розглядати не як звичну та нерухому картину, але у соціальному та античному контексті античного світу, що постійно змінюється. Образи Аполлону, вродливого юнака з лірою, Афродіти, сповненої жіночості та привабливості, Афіни Паллади-войовниці, відносяться до певного періоду розвитку грецької міфології.

Такими періодами є: давній хтонічний (дофесалійський, доолімпійський), фесалійський (олімпійський, класичний) та період пізнього героїзму [44, с. 321].

Доолімпійський період.

Процес життя сприймається первісним з'єднанням у безладно нагромадженому вигляді, оточуюче матеріалізується, одушевляється, населяється якимись незрозумілими сліпими силами. Земля із предметами, які її складають, уявляється первісній свідомості живою істотою, що все із себе виробляє і все собою годуює, включаючи небо, яке вона теж із себе породила. Як жінка є головою роду, матір'ю, годувальницею та вихователькою у період матриархату, так і земля сприймається як джерело усього світу, богів, демонів та людей. На ранньому етапі, тобто на стадії збирально-мисливського господарства, свідомість обмежена чуттєвим сприйняттям – це є фетиш, а міфологія – це фетишизм. Стародавня людина розуміла фетиш як осереддя логічної, демонічної, живої сили. І через те що весь предметний мир уявлявся живим, то магічною силою наділявся весь світ і демонічна істота ніяк не відокремлювалась від предмету, в якому вона існувала. В міру того як розвивалося виробниче господарство, людина цікавилася питаннями виробництва речей, їх складом, їх змістом та принципом їх будування. Тоді людина і навчилася відокремлювати „ідею” речі від самої речі, а через те що речами були фетиші – відокремлювати ідею фетиша від самого фетиша, тобто відокремлювати магічну силу демона речі від самої речі – так стався перехід до анімізму.

Первісно анімізм пов'язаний з уявленням про демонізм як про якусь силу, злу чи благодійну, що визначає долю людини. Це є миттєво виникаюча та миттєво зникаюча страшна фатальна сила про яку людина не має уявлення, яку неможливо назвати за ім'ям і з якою не можна розпочати ні яке спілкування, тому що цей демон ще не має ні якої фігури, ні якого лиця та взагалі ні якого обрису. Демон – це первісна та діюча сила, про яку людині нічого не відомо, його закінченого образу ще не існує, але він вже не є фетишем (сфінкс, кентаври, сирени).

Олімпійський період.

В міфології олімпійського (або ранньокласичного) періоду, пов'язаного з переходом до патріархату, з'являються герої, які розправлялися з

чудовиськами та страхіттями які колись лякали уяву людини, задавленою незрозумілою їй природою. Наприклад, Аполлон вбиває піфійського дракона та засновує на цьому місці своє святилище. Замість малих богів та демонів з'являється один головний, верховний бог Зевс, якому підкоряються усі інші боги та демони. Патріархальна спільнота міститься тепер на небі або на горі Олімп. Зевс сам веде боротьбу із чудовиськами, перемагає циклопів та замурує їх під землею, в тартарі. З'являються боги нового типу. Жіночі божества, сформовані із багатогранного давнього образу богині-матері, надбали нові функції в класичну епоху. Гера стала покровителькою шлюбу та моногамної родини, Афіна Поллада стала покровителькою чесної, відкритої та організованої війни, а Афродіта стала богинею кохання та краси. Богами патріархального укладу життя стали Афіна Поллада та Аполлон, які славляться мудрістю, красою та художньо-конструктивною діяльністю. Гермес перетворився на покровителя всякого людського підприємства, включаючи скотарство, мистецтво та торгівлю. Не тільки боги і герої але й усе життя дістало у міфах цілком нове оформлення. Перш за все перетворюється природа, яка раніше була наповнена незрозумілими та страшними для людини силами. Влада людини над природою значно зросла, вона вже вміє знаходити в неї красу, використовувати природу до своїх потреб. Але усім керував Зевс, та усі стихійні сили потрапили до його рук. Спочатку він сам був і жахливим громом і сліпучою блискавкою, не було ні якого божества, до якого можна було звернутися про допомогу проти нього. Зараз же грім та блискавка, стали не більш ніж атрибутами Зевса, Греки почали уявляти, що від розумної волі Зевса залежить коли та з якою метою використає він свій перун. До олімпійського періоду міфологи відносять і подвиги Геракла, загадку Сфінкса яку розгадав Едіп, Одиссея якій не піддався чаруючому співу сирен та непошкодженим проплив повз них, що сприяло загибелі сирен та інше.

Пізній героїзм.

Пізній героїзм це процес розпаду родових відносин, формування ранньокласових держав Греції, який знайшов відображення в грецькій

міфології, особливо в період героїзму в гомерівському епосі. В ньому відобразилася перехідна ступінь між старим, суворим героїзмом і новим, витонченим. Герої в цій міфології помітно смілішають, їх спілкування з богами росте, вони наслідуються навіть вступати в змагання із богами, як це зробили, наприклад, Тантал, Сізіф та інші. Для цієї героїчної епохи характерні міфи про родові прокляття, яке призводить до загибелі декількох поколінь підряд (наприклад, міф про фіванського царя Лая, батька Едіпа).

Грецька міфологія у її розвинутому вигляді являє собою міфологію героїчну, а не стихійно-фетишистську. Вона пов'язана з періодом патріархату, однак в ній простежуються найголовніші типи хтонічних рудиментів [47, с. 23]:

- 1) генетичні рудименти, що вказують на походження: Ахіллес – син морської богині;
- 2) субстанціальні рудименти, засновані на ототожненні різного роду предметів та істот: сонце – бик, Інах – ріка та цар Агроса;
- 3) метаморфозні рудименти: Зевс вступає в шлюб із Данією у вигляді золотого дощу;
- 4) іконографічні рудименти, тобто ті, що відносяться до зовнішнього вигляду окремого міфологічного персонажу: совині очі у Афіни, коров'ячі у Гери;
- 5) функціональні рудименти, що супроводжують міфологічні образи: перун Зевса, лук та стріли Аполлона.

Також в грецькій міфології існують міфологічні комплекси:

- 1) комплекс літерполяції. Наприклад, Аполлон, Артеміда та Лето спочатку були демонами різного походження, ніяк між собою не пов'язаними. Їх об'єднання – Аполлон та Артеміда як діти Лето від Зевса;
- 2) комплекс компіляцій. Наприклад, олімпійська родина богів, що утворилася внаслідок об'єднання європейських та малоазійських богів;

- 3) полярний комплекс. Наприклад, „найсвітліший” бог Зевс вступає до шлюбу з „найтемнішою” богинею Персефоною.

Також в грецькій міфології слід брати до уваги її географічне походження. Наприклад, міфи про Тезея неможливо відірвати від Афін, про Менелая та Єлену – від Спарти та інше.

Отже, всі фразеологічні одиниці з точки зору їх значення можна класифікувати за компонентом, який вони містять у своєму складі. На матеріалі вибірки ФО з міфічним компонентом, спробуємо дослідити більш детально лексико-семантичний склад фразеологічних одиниць з міфічним компонентом, оцінює значення цих ФО, а також виявити їх структурні особливості. Розроблена нами тематична класифікація грецьких ФО з міфологічним компонентом представлена у Таблиці 1. Слід зазначити, що біблеїзми та фразеологізми з компонентом «Бог» ми не розглядали.

Таблиця 1

**Тематичні групи фразеологізмів із міфологічним компонентом
у новогрецькій мові**

<i>№</i>	<i>Тематичні групи</i>	<i>Приклади</i>	<i>Кількісний показник</i>
1.	Ім'я міфічного бога	Οι θησαυροί της Δήμητρας Ο ναός της Θεμίδας Η Πάνδημη Αφροδίτη Άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου	17,6 %
2.	Ім'я міфічного героя	Οι άθλοι του Ηρακλέους Η Αχίλλειος πτέρνα Τα Αγαμεμνόνεια φρεάτα	6,1 %
3.	Назва іншого міфічного персонажа	Είναι ο Άτλας υπομονής Η κόπρος του Αυγείου Η Λερναία Ύδρα Το κεφάλι Μεδούσης Καβαλώ τον Πήγασο	32,5 %

4. Назва міфологічного предмета або явища	Το νέκταρ και η αμβροσία Ο δούρειος ίππος Υπό την αιγίδα	9,6 %
5. Назва міфічного географічного об'єкта	Πηγαίνω στον Άδη Από Σκύλλα στη Χαρύβδη Αττικόν άλλας	10,5 %
6. Ім'я історичного діяча	Επιμενίδειος ύπνος Η δόξα του Ηροστράτη Δρακόντεια μέτρα	17,6 %
7. Інші ФО	Από μηχανής θεός Χρυσός αιώνας Σκύλινη ζέστη	6,1 %

Як бачимо з Таблиці 1, найчисельнішими є **ФО, до складу яких входить назва міфічного персонажа або міфічної істоти**. Це такі фразеологізми, як:

- ***Πίθος των Δαναΐδων*** (*Бочка Данаїд*) – у давньогрецькій міфології 50 дочок аргоського царя Даная, які вбили своїх чоловіків, бо ті силоміць одружилися з ними. За це Данаїди були приречені вічно носити воду у бездонну бочку [6, с. 129].
- ***Η δαμόκλεια σπάθη*** (*Дамоклів меч*) – символ небезпеки, що знаходиться поряд. Дамокл був придворним фаворитом Діонісія – тирана з Сіракуз. Діонісій посадив його за святковий стіл як правителя на один день і повісив над його головою голий меч на кінському волоссі, як символ того, що життя тиранів розмінюється на їх безпеку [6, с. 245].
- ***Καβαλλικεύω τον Πήγασο*** (*Осідлати Пегаса*) – алегорично кажуть про тих, хто пише вірші. Пегас – у давньогрецькій міфології чарівний крилатий кінь, від удару копита якого забило джерело Гіпокрена, з якого пили музи і яке давало натхнення поетам [21, с. 259].
- ***Οι στάβλοι του Αυγείου*** (*Авгієви стайні*) – синонім брудного місця. Належали цареві, якому його отець (Геліос або Посейдон) подарував

незліченні стада худоби, які не чистилися протягом 30 років. Їх очищення було одним із завдань, даних Гераклу царем Еврісфеєм. Геракл очистив стайні, перегородивши річку Алфей і направивши її води на скотний двір Авгія (6 подвиг Геракла).

- *Εἶναι ο Ἀτλας ὑπομονής* (Терпіння Атласу) – Атлант, Атлас – у давньогрецькій міфології – син титана Япета й Клімени, брат Прометея й Епіметея, володар Мавританії, батько Плеяд, Гіад, Гесперид і Каліпсо. За міфом, брав участь у боротьбі титанів проти Зевса, за що був покараний: мусив вічно підтримувати небозвід.¹

Друге місце посідають **фразеологізми, які мають у своєму складі ім'я міфологічного бога або історичного діяча.**

- *Γόρδιος δεσμός* (Гордіїв вузол, розрубати гордіїв вузол) – знайти вихід з скрутного положення. Гордій – легендарний селянин, обраний царем фрігійців за вказівкою оракула, як перший зустрічний. Гордій заснував столицю Гордіон і приніс в дар Зевсові свій віз, встановивши його в храмі і прив'язавши ярмо до оглоблі таким складним вузлом, що ніхто не міг його розв'язати. За прогнозом оракула той, хто зуміє справитися з вузлом, отримає у володіння всю Азію. У відповідь на пропозицію розплутати вузол Олександр Великий, що відвідав Гордіон у 334 році, розрубав його мечем.
- *Άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου* (Налетіли вітри; Звалилось лихо на голову): Еол – бог вітрів, які він тримав у «міхах» на острові, так коли відпускав їх на волю, вони спричиняли бурю. Вітри підкорялися тільки йому.
- *Η σπονδή στο Διόνυσο (στον Βάκχο)* (Пир на честь Діоніса (Свято вина) –

¹ Згідно з іншою версією, за відмову Персеєві в гостинності він став височезною горою, що підпирала небо (Атлаські гори в північній Африці). Пізніше Атланта вважали знавцем неба і світу, тому систематизований збірник географічних карт назвали атласом. На думку стародавніх, місцеперебування Атланта було на крайньому заході. Звідси назва Атлантичний океан. В архітектурі атлантом називають колону у вигляді чоловічої постаті, що застосовується як підпора. У переносному значенні Атлант є синонімом слова «велетень».

в історичних джерелах містерія з оргіями на честь Вакха – бенкетування, безтямне пияцтво. У давньогрецькій міфології Діоніс – бог виробництва вина, на честь якого організовували свято вина та свято врожаю.

- ***Οι θησαυροί της Δήμητρας (Дари Деметри)*** – Деметра – дочка Кроноса й Реї, сестра й дружина Зевса, богиня родючості, хліборобства та шлюбу; посідала важливе місце в грецькій міфології.
- ***Ο ναός της Θेमίδας (Храм Феміди)*** – Феміда, також Теміда, Теміс – дочка Урана й Геї, друга законна дружина Зевса, від якого народила ор і мойр, богиня права й законного порядку. Була порадицею Зевса і наглядала за тим, щоб ні люди, ні боги не порушували законів. Жертовники Феміди ставили в місцях, де відбувалися народні зібрання, щоб вона своєю присутністю вносила в наради дух добра й справедливості. Її називали рятівницею і покровителькою пригноблених, бо вона нарівні з Зевсом стежила, щоб не кривдили людей бідних і тих, які потребують допомоги. У багатьох грецьких містах їй будували храми, часто поблизу храмів Геї або Деметри. Зображували її суворою жінкою із зав'язаними очима (символ неупередженості), з рогом Амалфеї й терезами або мечем у руках. У переносному значенні Феміда – закон, правосуддя. Жерці Феміди – слуги закону, судді, юристи (останній вислів часто вживається з іронічним забарвленням).
- ***Είμαι πλούσιος σαν τον Κροίσο (Бути багатим, як Крез)*** – ім'я стало називним завдяки легендарному багатству останнього царя Лідії (560-547 до н.е.). Крез відрізнявся не тільки багатством, але й щедрими жертвопринесеннями чистим золотом Аполлону Дельфійському. Був переможений царем Персії, але зумів уникнути спалювання на вогнищі завдяки сентенції, вподобаній царем-переможцем: "Не варто вважати себе найщасливішим з людей, поки життя не дійшло кінця".
- ***Η δόξα του Ηροστράτη (Геростратова слава)*** – Герострат – підпалювач храму Артеміди в Ефесі (356 р.) задля увіковічення свого імені.

ΦΟ із назвами міфологічних географічних об'єктів займають третє місце:

- *Ανάμεσα στις Σκύλλα και Χάρυβδη* (Між Сциллою та Харибдою) – у давньогрецькій міфології дві потвори, що ховалися в скелях по обох боках між Італією та островом Трінакрією (Сіцилія) й нищили мореплавців [21, с. 261]. Вираз означає – опинитися між двох ворожих сил, коли небезпека погрожує з двох боків.
- *Η Ολύμπια αταραξία* (Олімпійський спокій) – на честь Зевса у стародавній Греції в м. Олімпія проводилися міжнародні спортивні змагання, що проводяться раз на 4 роки; інша назва – олімпіада. Під час олімпіади заборонялося організовувати та оголошувати війну. Таке примирення стало носити назву «олімпійській спокій».
- *Πηγαίνω στον Άδη* (Царство Аїду) – Аїд, також Аїдонеї, Гадес, Плутон – бог підземного світу, володар «царства тіней» померлих, син Кроноса й Реї, брат Зевса, Посейдона й Деметри. Аїдом також називали царство мертвих, що, за уявленнями давніх греків, містилося десь на краю світу або під землею; в інших міфах Аїд розташований за річкою Океаном, як місце життя тіней померлих. Аїд, де перебувають тіні, Гомер відрізняє від Тартару – місця ув'язнення титанів. Згодом Аїд став уявлятися місцем, де нібито душі померлих караються за гріхи, вчинені на землі.²

² За віруваннями греків, входи в Аїд були розташовані біля озера Аверно (в Італії), біля Тенарського мису (в Лаконії), в Пілосі (на заході Пелопоннесу) та в інших місцях. До воріт Аїда тіні померлих приводить провідник душ — Гермес. Через річку Стікс, яка відмежовує царство тіней, померлих перевозить Харон. При вході стоїть триголовий пес Кербер, який усіх пропускає в Аїд, але звідти не випускає нікого. Тіні померлих стають перед судилищем, у якому беруть участь Еак, Мінос, Радамант і Тріптолем. В Аїді тече річка Лета, ковток води з якої змушує забути про земне життя. Володарі підземного царства Аїд (Плутон) і Персефона. Ті, що образили богів, приречені в Аїді на довічні муки (Данаїди, Сісіф, Тантал (міф)). В Аїді багато страховищ і демонів. Там можна зустріти Гекату, ериній, горгон, гарпій, химеру, ехидну, гідру, Емпусу. Мало хто із смертних міг повернутися з підземного царства.

ΦΟ, до складу яких входять назви міфологічних предметів або явищ – на четвертому місці:

- *Αιγίδα, υπό την αιγίδα* (Егіда, знаходиться під егідою) – знаходиться під захистом. Символ захисту богів, щит, кований Гефестом. В середині Егіди знаходилася голова Горгони Медузи. Одночасно був атрибутом Зевса, але у виняткових випадках її міг носити і Аполлон.
- *Ο δούρειος ίππος* (Троянській кінь) – Після довгої та безуспішної осади Трої ахейці (греки) вирішили удатися до хитрощів: за порадою Одисея вони зробили величезного дерев'яного коня, в якому ховалися греки-воїни, залишили його біля стін Трої, та зробили вигляд, що відпливають. Незважаючи на застереження жерця Лаокоона, та пророчиці Кассандри, троянці втягли коня всередину. Вночі звідти вийшли данайці, вбили сторожу та відкрили ворота товаришам, що нібито відплили. Вираз «троянський кінь» означає таємну, підступну задумку.
- *Το χρυσόμαλλον δέρας* (золоте руно) – Золоте руно знаходилось в Колхиді, його охороняли дракон та бики, що звергали з пащі полум'я. Його здобув Язон за допомогою Медеї. Кажуть про золото, багатство, яким усі хочуть заволодіти.

П'яте місце посідають **ΦΟ, які містять ім'я міфічного героя:**

- *Η Αχιλλείος πτέρνα* (Ахіллесова п'ята) – "найвразливіше місце" людини (у анатомії – "Ахіллове сухожилля"). За давньогрецьким міфом, в дитинстві мати викупала Ахіллеса в водах священної річки Стікс, тримаючи його за п'яту. Все тіло було невразливим, окрім п'яти. Герой Троянської війни загинув від стріли, що потрапила в п'яту [9].
- *Οι άθλοι του Ηρακλέους* (Подвиги Геракла) – Ім'я **Герáкл** носив найпопулярніший із грецьких героїв, людина надзвичайної сили та

відваги. У переносному розумінні Геракл є символом велетенської сили, нездоланності.³

Інші ФО (ФО, які не були віднесені до певної тематичної групи)

- *Από μηχανής θεός (Бог з машини)* – про несподівану допомогу у скрутну годину.
- *Σκυλίσια ζέστη (Собача жара)* – Дуже сильна спека, дуже жаркий час. Вираз пов'язаний з міфом про пастуха Ікара. Після загибелі Ікара, його собаку Міру Діоніс перетворив на сузір'я Великого Пса, а головна зірка сузір'я була названа Сіріусом (стара старогрецька назва - "пес, собака"). Сіріус було видно на небосхилі лише в жаркі літні дні. Ця зірка знаходилась по відношенню до сонця ближче за решту зірок. Стародавні греки вважали, що жара виходитиме саме від цієї зірки і найспекотнішу погоду почали називати собачою жарою.

Отже, тематичний аналіз фразеологічних одиниць з міфічним компонентом виявив належність зазначених лексем до тематичних груп, що описують основні сфери античної культури і побуту, а саме: античну міфологію (власні імена богів, героїв, інших персонажів), історію (власні імена історичних особистостей), географію (назви міфологічних географічних об'єктів), особливості ієрархії відносин головних героїв грецьких міфів, традицій тощо (Діаграма 1, с. 55).

Аналізуючи практичний матеріал, отриманий в ході роботи, ми дійшли висновку, що у новогрецькій мові функціонує значно більше ФО, які мають у

³ Існує версія, за якою справжнє його ім'я – Алкід. Згідно міфів дельфійський оракул назвав героя «Гераклом», що означає «той, хто звершує подвиги через утиски Гери». У Гесіода Геракл — суто грецький герой зі зброєю доісторичного періоду. Згодом Пісандр (7 ст. до н. е.) у своїй «Гераклеї», від якої до нас дійшли невеликі фрагменти, дав йому замість звичайної зброї палицю і вдягнув його в левову шкуру. Культ Геракла був поширений серед усіх еллінів. Кожна країна і мало не кожне місто хотіли похвалитися тим, що син Алкмени гостював у них бодай один день. Свята на честь героя — гераклеї влаштовувались у Фівах, Сікіоні, на островах Мендосі й Косі. Йому були присвячені біла тополя, маслина, плющ та гарячі цілющі джерела. Імовірно, спочатку Геракл був дорійським героєм. Після здобуття дорійцями Пелопоннесу його зробили нащадком аргосця Персея, щоб узаконити завоювання. З ім'ям Геракла пов'язані крилаті вислови: «дійти до Геркулесових стовпів» — дійти до краю; «геркулесова праця» — тяжка праця

своєму складі імена міфологічних персонажів (богів, героїв), ніж міфологічних географічних об'єктів чи предметів.

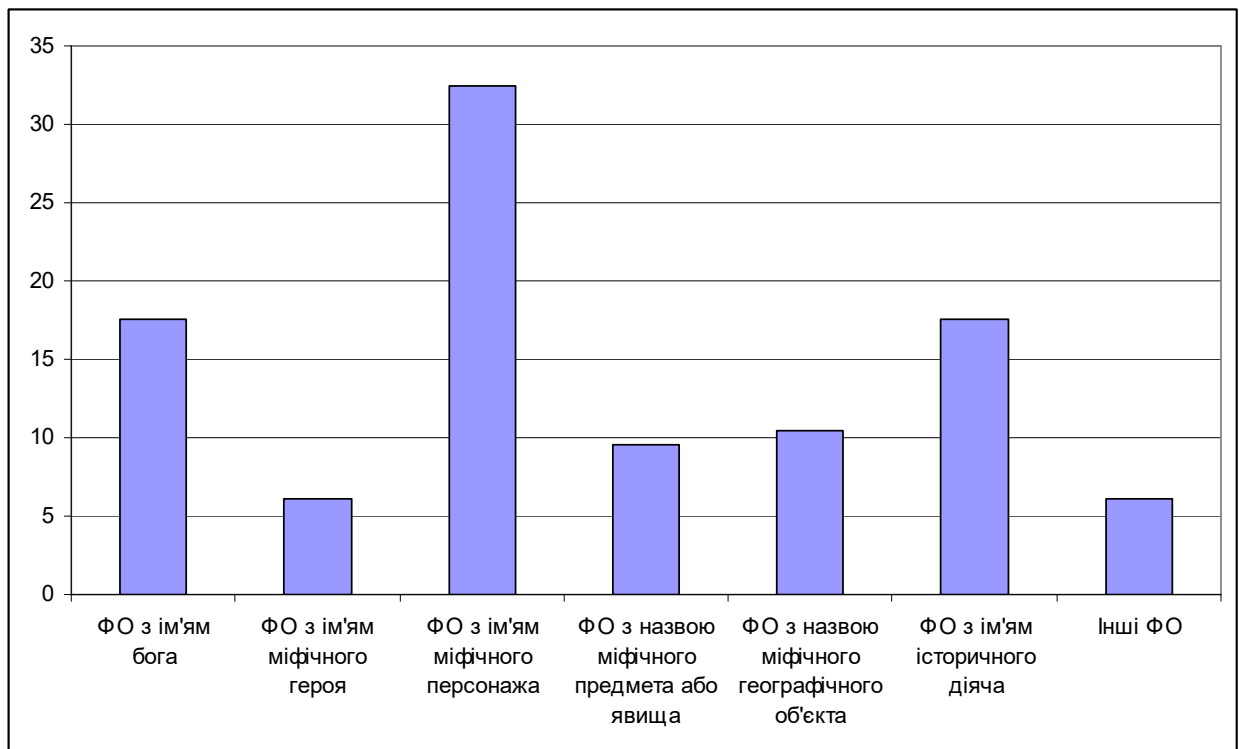
Щодо оцінного значення ФО з міфічним компонентом у новогрецькій мові, слід зазначити, що майже половина з них (47,4 %) має негативне значення: *Το κουτί της Πανδώρας, Ο πανικός φόβος, Τα Δρακόντεια μέτρα, Ανάμεσα στις Σκύλλα και Χάρυβδη, Το αίτιγμα της Σφίγγας* тощо.

Позитивне значення мають 25,4 % грецьких фразеологізмів з міфічним компонентом: *Η Θεμίδα κρατούσε δόρυ, Οι δεσμοί του Υμνήου, Υπό την αιγίδα, Ο μίτος της Αριάδνης, Οι άθλοι του Ηρακλή* тощо.

ФО з нейтральним значенням становлять 27,2 %: *Εις τας αγκάλας του Μορφέως, Η Πάνδημη Αφροδίτη, Ο τροχός της Τύχης, Ο πυθικός χρησμός* тощо.

Діаграма 1

Тематично-семантична класифікація ФО з міфічним компонентом у новогрецькій мові

2.3. Слов'янська міфологія як джерело фразеології. ФО з міфічними компонентами та їх семантичні особливості в українській мові

Важливо визначити, що для більш повного розуміння фразеологічних одиниць, що виникли на основі слов'янської міфології, слід розглянути самі основи української міфології. Необхідно враховувати, що відокремити у слов'янській міфології російську та українську неможливо, тому що довгий час не існувало чіткого розділення російського та українського народів. Згідно з цим ми будемо розглядати східнослов'янську міфологію як спільну для цих народів.

Власне слов'янські міфологічні тексти не збереглися: релігійно-міфологічну цілісність язичництва було зруйновано під час християнізації слов'ян. Можлива лише реконструкція основних елементів слов'янської міфології на базі побічних письмових, фольклорних та матеріальних джерел.

На початку XII сторіччя російський письменник, сучасник Володимира Мономаха запропонував періодизацію слов'янського язичництва, розділивши його на чотири стадії [54, с. 56]:

1. Культ „упирів та берегинь”, що одухотворив усю природу та розділяв духів на ворожих та доброзичливих.
2. Культ землеробських небесних богів „Рода та рожаниць”. Історично дві рожаниці йдуть поперед Рода; це були богині плодючості всього живого, що стали в подальшому матриархальними аграрної родючості.
3. Культ Перуна, що був у давності богом грози, блискавки та грому, а в подальшому став першим, головним божеством в князівсько-державному культі X сторіччя.

За функціями міфічних персонажів, за характером їх зв'язку з колективом, за ступенем індивідуалізованого втілення, за особливостями їх

часових характеристик та за ступенем їх актуальності для людини в слов'янській міфології можна виділити декілька рівнів [44, с. 452]:

1. Вищий рівень характеризується найбільш узагальненим типом функцій богів (ритуально-юридична, військова, господарсько-природна), їх зв'язком з офіційним культом (аж до ранньодержавних пантеонів). До вищого рівню слов'янської міфології належали два праслов'янських божества, чії імена достовірно реконструйовані як Перун та Велес, а також пов'язаний з ними жіночий персонаж, праслов'янське ім'я якого залишається неясним. Ці божества втілюють військову та господарсько-природну функції та пов'язані між собою як учасники грозового міфу. Знання про повний склад праслов'янських богів вищого рівню дуже обмежене, хоча є підстава вважати, що вони склали вже пантеон. Окрім названих богів, до нього могли входити ті божества, чії імена відомі хоча б у двох різних слов'янських традиціях. Такими є Сварог, Даждбог, Ярила та Яровит.
2. До середнього рівня могли належати божества, пов'язані з господарськими циклами та сезонними обрядами, а також боги, що втілюють цілісність замкнених невеликих колективів: Род, Чур та інші. Можливо, до цього рівня належала і більшість жіночих божеств, що виявляли близькі зв'язки з колективом, іноді менш уподібнені людині, ніж боги вищого рівня.
3. Елементи наступного рівня характеризуються найбільшою абстрагованістю функцій, що дозволяє іноді розглядати їх як персоніфікацію членів основних протиставлень, наприклад, Доля, Лихо, Правда, Кривда, Смерть, або відповідних спеціалізованих функцій, наприклад, Суд. З позначенням долі, удачі, щастя мабуть було пов'язане й загальнослов'янське „бог”. Можна порівняти: в російській мові – богатый (що має бога, долю; в українській мові – небог, небога (нещасливий, бідний). Слово „бог” входило до імен різних божеств – Даждбог, Чернобог та інші. Слов'янські дані та

свідоства інших більш архаїчних індоєвропейських міфологій дозволяють бачити в цих найменуваннях відображення давнього шару міфологічних уявлень праслов'ян. Багато з цих персонажів виступають в казкових розповідях згідно з часом існування казки і навіть з конкретними життєвими ситуаціями (наприклад, Горе-Злощастя);

4. До нижчої міфології належать різні класи не індивідуалізованої (а часто і не людиноподібної) нечисті, духів, тварин, пов'язаних зі всім міфологічним простором від домівки до лісу, болота: домовики, лісовики, русалки, мари, кікімори, а з тварин – ведмідь, вовк.

Універсальним образом, що синтезує описані вище відносини, є *дерево світове*. У цій функції в слов'янських фольклорних текстах, як правило, виступають Вирій, райське дерево, береза, явір, дуб, горобина, яблуня. Усе дерево в цілому може зіставлятися з людиною, особливо з жінкою. За допомогою мирового дерева модулюється потрійна вертикальна структура світу – три царства (небо, земля та пекло), четвертинна горизонтальна структура (північ, захід, південь, схід), життя та смерть (зелене, квітуче дерево та сухе дерево в календарних обрядах).

Важливим також є те, що світ описувався системою основних подвійних протиставлень, що визначають просторові, часові, соціальні характеристики.

1. Дуалістичний принцип протиставлення сприятливого – несприятливого для колективу реалізувався іноді в міфологічних персонажах, наділених позитивними чи негативними функціями, чи в уособлених членах опозиції. Такими є: щастя (доля) – нещастя (недоля).
2. Життя – смерть. У слов'янській міфології божество дарує життя, плодючість, довголіття, як, наприклад, Род та Жива. Але божество може приносити і смерть: мотиви вбивства пов'язані в слов'янській міфології із Чорнобогом, Перуном, що поразяє демонічного супротивника. Втіленням хвороби та смерті є Навія, Марена, власне

Смерть. Символи життя та смерті в слов'янській міфології – жива та мертва вода, древо життя та інші.

3. Парний – непарний. Найбільш абстрактне і формалізоване вираження усієї серії протиставлень, елемент опису всієї слов'янської міфології. Воно припускає вичленування сприятливих парних та несприятливих непарних чисел, наприклад, дні тижня: четвер пов'язаний з Перуном, п'ятниця – з Мокошею. Нещасливі непарні числа характеризують негативні поняття та персонажі, наприклад, число „13”, Лихо однооке.
4. Протиставлення «правий – лівий» лежить в основі давнього міфологізованого права (право, правда, справедливість, правильний), ворожінь, прикмет та відображене в персоніфікованих образах Правди на небі та Кривди на землі.
5. Протиставлення «чоловічий – жіночий» співвідноситься із опозицією «правий – лівий» у весільних та похоронних ритуалах (де жінки сидять зліва від чоловіків). Істотною різницею чоловічих та жіночих міфологічних персонажів за функціями, значимістю та кількістю: мала кількість жіночих персонажів в пантеоні, співвідношення типу Див – диви, Род – рожаниці.
6. Опозиція «верх – низ» в космічному плані трактується як протиставлення неба та землі, верхівки та корнів світового дерева, та з ритуальної точки зору – в розташуванні святилищ Перуна на пагорбі та Велеса в низині.
7. Протиставлення «небо – земля» втілено в приуроченні божества до неба та людини до землі.
8. Протиставлення «південь – північ», «схід – захід» в космічному плані описують просторову структуру у відношенні до сонця, в ритуальному плані – структуру святилищ, орієнтованих по сторонах світу і правила поведінки в обрядах, також чотири міфологізовані вітри, співвіднесені зі сторонами світу.

9. В протиставленні «суша – море» велике значення має море – місце перебування численних негативних, переважно жіночих, персонажів.
10. Протиставлення «вогонь – вода» втілюється в мотивах протиборства цих стихій і в таких персонажах, як Вогненний Змій та інші. Вогонь і вода поєднуються в образах Перуна, Купали, вогненної ріки.
11. Міфологічним втіленням протиставлення «день – ніч» є нічніці, опівнічніці та опівденниці. Кінь Свентовиту в день білий, вночі – забризканий грязюкою.
12. У протиставленні «весна – зима» важливе місце посідає Весна, пов'язана з міфологічними персонажами, що втілюють плодючість – Ярилою, Костромою, а також з обрядами похорону зими та відмикання весни, з рослинними та зооморфними символами.
13. Протиставлення «сонце – місяць» втілюється в міфологічному мотиві шлюбних відносин Сонця та Місяця.
14. Протиставленню «білий – чорний» в пантеоні має втілення Білобог та Чорнобог. В ворожбі, ритуалах, прикметах білий колір співвідноситься з позитивним началом, чорний – з негативним.
15. «Будинок – ліс» – конкретний варіант протиставлення «близький – далекий» і реалізація опозиції «свій – чужий», що втілювалися в образах людини та звіра, домовика та інших духів, пов'язаних з різними частинами будинку та подвір'я.

Порівнюючи персонажів грецької та слов'янської міфології, слід зазначити, що як і в більшості інших міфологій, ключовими поняттями були *Небо*, *Земля* й *Сонце*. Розуміючи, що без них життя неможливе, давні люди наділяли їх особливими повноваженнями, приписуючи їм створення, а точніше народження, усіх богів та всього, що нас оточує. Так, у грецькій міфології Ураном та Геєю народжені сонце – Геліос, час – Кронос, Океан, місяць – Селена, доля – Фетіда, вітер – Еол. Те ж саме відбувається й у

слов'янській міфології: за допомогою неба – Сварога та Матінки-Землі з'являються сонце – Даждьбог (Хорс), час – Числобог, Доля, вітер – Стрибог.

Як у грецькій, так і в слов'янській міфології верховними богами на певному етапі були боги грому та блискавок Зевс та Перун. У даному випадку їхні образи майже повністю співпадають: обидва бога захоплюють владу силою, їхнім символом є блискавка. Крім того, у давньогрецькому перекладі твору про Олександра Македонського ім'я Зевса перекладено як Перун. Але слід зазначити, що слов'янський Перун є сином Неба й Землі, тоді як Зевс – лише їхній онук [17, с. 148-149].

Також важливим є те, що запровадження християнства в слов'янських землях (з IX сторіччя) поклало кінець офіційному існуванню слов'янської міфології, дуже зруйнувавши її вищі рівні, персонажі яких стали розглядатися як негативні, якщо тільки не ототожнювалися з християнськими святими, як Перун – зі святим Іллею, Велес – зі святим Власієм, Ярила – зі святим Юрієм. Нижчі ж рівні слов'янської міфології, як і система загальних протиставлень, виявились більш стійкими та утворювали складні сполучення з пануючою християнською релігією.

Перш за все збереглася демонологія: віра в лісовика, водяного, полевіка. Численні міфологічні образи пов'язувались з домашнім господарством: наприклад, всім відомий домовик, духи окремих дворових будівель – банника, овинника. Двоєким було ставлення до духів померлих: з одного боку, шанувалися заступники – діди, батьки, що померли природною смертю, з іншого – вважались небезпечними мертвяки, що вмерли передчасно або насильницькою смертю, самовбивці, втопленики. До числа пращурів-заступників належав Чур, до ворожих мертвяків – упирі, мавки. Залишилась віра в численних злих духів – злиднів, мару, кікімору. Хвороби ототожнювалися із підкресленням окремих їх симптомів: Трясея, Вогнея, Ледея, Хрипуша.

Разом з цим давні традиції знаходили відображення в цілому ряді таких пам'яток, в яких при використуванні деяких термінів та ключових понять

християнської міфології представлений і комплекс основних категорій слов'янської міфології. Також слов'янська міфологія знайшла відображення в українській мові у вигляді фразеологічних одиниць, що мають у своєму складі міфологічні компоненти. За цими компонентами і відбудеться подальша класифікація цих фразеологізмів.

Як і в випадку з ФО новогрецької мови, знайдені в українській мові фразеологізми з міфічним компонентом ми класифікували за тематичним принципом, а також виявили їх оцінне значення та структурні особливості. Розроблена нами тематична класифікація українських ФО з міфологічним компонентом представлена у Таблиці 2 (с. 62). Слід зазначити, що ми досліджували саме фразеологізми, які мають відношення до слов'янської міфології; інтернаціоналізми та біблеїзми не розглядались.

Таблиця 2

**Тематичні групи фразеологізмів із міфічним компонентом
в українській мові**

<i>№</i>	<i>Тематичні групи</i>	<i>Приклади</i>	<i>Кількісний показник</i>
1.	Ім'я міфічного бога	Онук Волоса Мара водить А до Межибога кіз кувати Стріли Перуна	25 %
2.	Назва міфічного персонажа	Від царя Панька Русалчин великдень Його подвір'я Дворовик охороняє	49 %
3.	Назва міфічного предмета або явища	Хатинка на курячих ніжках Сопілка миру	15 %

	Молодильне яблуко	
4. Назва міфічного географічного об'єкта	Вийти з того світу Буян-острів Праведний ліс	9,8 %
5. Інші ФО	Встати з лівої ноги	1 %

Як бачимо з Таблиці 2, найчисельнішими є **ФО, до складу яких входить назва міфічного персонажа або міфічної істоти (тварин, духів тощо)**. Це такі фразеологізми, як:

- **Його подвір'я Дворовик охороняє** – Дворовик – добрий дух обійстя, що охороняє від мору, пожежі, грабунку подвір'я селянина. У переносному значенні вживається на позначення добробуту та щастя домівки.
- **Вогневиця подивилася** – Вогневиця – потвора, що несла людям високий жар тіла, тиф та інші хвороби. У переносному значенні вживається для позначення раптової хвороби, жару.
- **У нього лисячий хвіст** – у переносному значенні – він лестивий хитрун.
- **Хай тебе Коркуша візьме** – Коркуша – потвора, що заражала людей коростою, віспою, обкидала чиряками та струпами. Кажуть, коли бажають людині зла.
- **Русалки залоскотали** – Русалки – водяні божества. За уявленням – це жінки та діти, які померли неприродною смертю. Полюбляють лоскотати людей до смерті, закручувати сіті рибалкам. Переносно кажуть, коли людина зникає без сліду.

Друге місце посідають **фразеологізми, які мають у своєму складі ім'я міфологічного бога**.

- **Онук Волоса (Велеса)** – так називали співаків. Волос – бог худоби, чередників та музик, символ господарства та миру. Найвідомішим онуком Волоса був Боян

- *Хай тобі Дана помагає* – Дана – вічно юна богиня води. За повір'ям, кого Дана полюбляла – ніколи не втопав. Використовується в аналогічному значенні.
- *Чур тобі Пек* – Чур – охоронець домашнього вогнища, Пек – кровожерливий бог війни, який боявся Чура. Переносно кажуть, коли хочуть зупинити конфлікт.
- *Стріли Перуна* – Перун – бог блискавки й грому, один з найголовніших богів, що карає будь-яку нечисть або злодіїв стрілами блискавками. У переносному значенні – стріли перуна – блискавки.

На третьому місці – *ФО, до складу яких входять назви міфічних предметів або явища:*

- *Сопілка миру* – за міфом Волос зображувався із сопілкою у руках. Переносно – причина перемир'я, символ миру.
- *Молодильне яблуко* – плоди Прадуба, плоди невмирущості. Щось, що дозволяє відкритися другому подиху, відчутти прилив сил.
- *Хатинка на курячих ніжках* – за переказом у такій хатинці жила Баба-Яга. У переносному значенні – невелика стара хатинка.
- *Вергати громи* – за міфом, коли Перун був розлючений, він вергав громи та блискавки. Алегорично – дуже гніватись, бурхливо виявляти своє незадоволення.

ФО із назвами міфічних географічних об'єктів займають четверте місце:

- *Буян-острів (Вирій)* – місце, куди вирушали праведні душі померлих, та де жили боги. Переносно – дуже приємне місце.
- *Праведний ліс (Гайбог)* – священний заповідний ліс, де суворо заборонялося вбивати тварин, вирубати дерева чи навіть ламати гілля. Переносно – Вирій, дуже приємне місце.
- *Вийти з того світу* – одужати після дуже важкої смертельної хвороби.

Інші ФО, що не потрапили до жодної групи:

- *Встати з лівої ноги* – вислів базується на сприйнятті лівого як недоброго, нещасливого. У переносному значенні – з ранку знаходитись у поганому настрої, роздратованому стані.

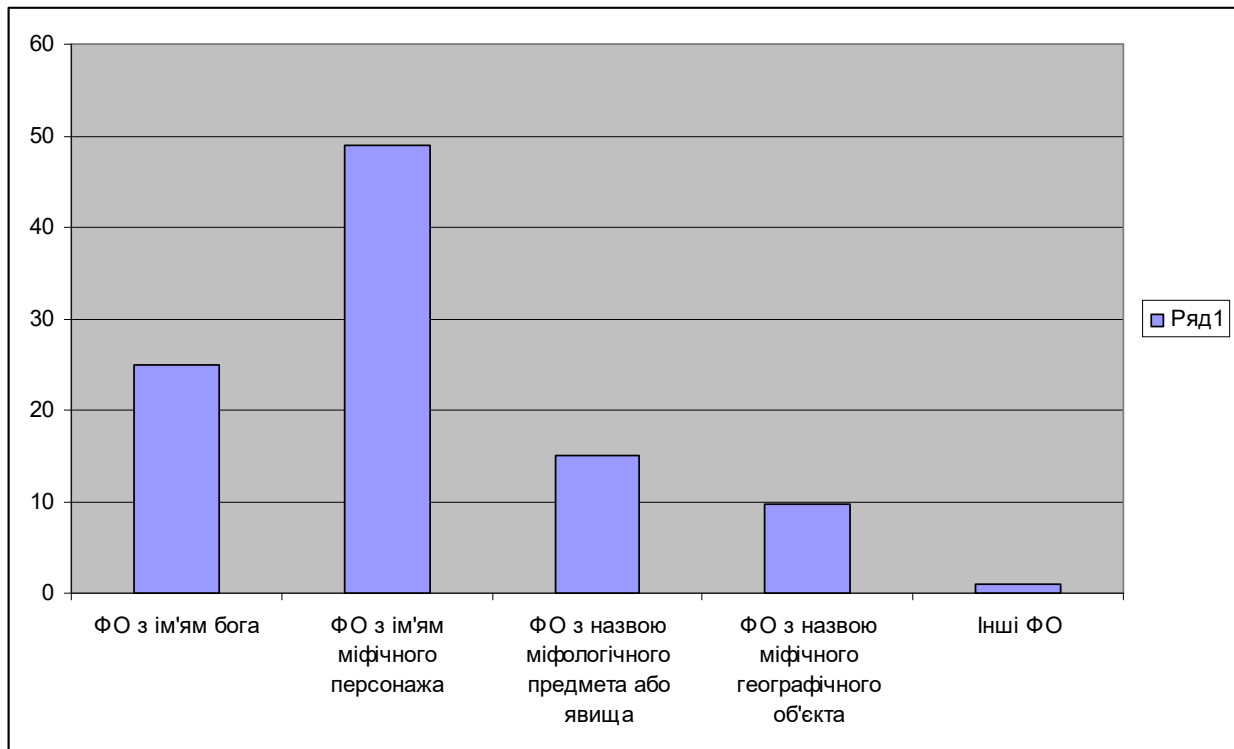
Отже, тематичний аналіз фразеологічних одиниць з міфічним компонентом в українській мові виявив належність зазначених лексем до тематичних груп, що описують основні сфери античної культури і побуту, а саме: власні імена богів, міфічних персонажів, географію (назви міфологічних географічних об'єктів), назви міфічних предметів тощо (Діаграма 2, с. 65).

Аналізуючи практичний матеріал, отриманий в ході роботи, ми дійшли висновку, що в українській мові, як і у новогрецькій мові, функціонує значно більше ФО, які мають у своєму складі імена міфологічних персонажів (богів, міфічних істот), ніж міфічних географічних об'єктів чи предметів.

Також слід зазначити, що у порівнянні з тематично-семантичною класифікацією подібних ФО у новогрецькій мові, в українській виявлено менше тематичних груп. Для обох мов найчисельнішою стала група ФО з ім'ям міфічного персонажа або істоти. На другому місці – ФО з ім'ям бога. Проте, у кількісному відношенні ці данні не співпадають.

Діаграма 2

**Тематично-семантична класифікація ФО з міфічним компонентом
в українській мові**

Щодо оцінного значення ФО з міфічним компонентом у новогрецькій мові, слід зазначити, що більше половини з них (54,8 %) мають негативне значення: *Сопілка миру; святий та божий; Буян-острів; жива вода; ще й в моє оконце блисне Сонце* тощо.

Позитивне значення мають 18,3 % грецьких фразеологізмів з міфічним компонентом: *Встати з лівої ноги; щоб тебе Перун тріснув; Лякливоцина дитина; Бенеря схопила; лихо приключки шукає* тощо.

ФО з нейтральним значенням становлять 26,9 %: *Сиди тихо, поки спить лихо; а до Межибожа кіз кувати; за царя Гороха; подих Стрибога* тощо.

Також слід зазначити, що подібні результати ми отримали, аналізуючи грецькі фразеологізми.

2.4. Структурні особливості фразеологічних одиниць з міфічним компонентом у новогрецькій та українській мовах

У фразеологічному складі чітко виділяються два великі розряди фразеологічних одиниць [23, с.112]:

1. Фразеологічні одиниці, структурно співвідносні з реченням, за яким все ширше закріплюється назва стійкі фрази (*Ще й в моє віконце блисне Сонце; Άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου*);
2. Фразеологічні звороти, співвідносні з словосполученням, що мають ще назву фраземи (*жива вода; πυθικός χρησμός*).

Осібне становище посідають фразеологічні одиниці, що являють собою поєднання службового і повнозначного слів (*від лукавого; εις τα Τάρταρα*).

1. Сстійкі фрази.

До розгляду фразеологічних одиниць типу речень (стійких фраз) належать здебільшого фразеологічні структури, відомі під назвою прислів'їв, приказок, примовок, та деякі різновиди крилатих слів. Ні з погляду семантики, ні з погляду структури цей різновид фразеологічних одиниць не є однорідним.

Одні співвідносні із реченням фразеологічні одиниці, передаючи певне судження, ціле повідомлення, являють собою комунікативні одиниці (*очі б мої не бачили*), інші ж виступають як номінативні одиниці, що називають певні явища дійсності (*ведмідь на вухо наступив - глухий*).

З погляду граматичної природи цих двох семантичних типів стійких фраз і граматичної природи слів, з якими вони поєднуються, тобто за особливостями фразового оточення, їх поділяють відповідно на замкнені й незамкнені.

Виступаючи у ролі самостійних речень, замкнені фрази, як правило, не здатні до словесного поширення. У межах складних синтаксичних одиниць вони є окремими частинами і поєднуються не з словами, а з іншими частинами цього складного цілого.

На відміну від замкнених фраз незамкнені стійкі фрази часто поширюються словами, що не належать до їх стійкої структури.

Поширеною групою незамкнених фраз, побудованих за схемою двоскладних речень, які вільно доповнюються другорядними членами речення, є бінарні утворення. Сюди належать дієслівно-субстантивні сполуки, у яких граматично панівним словом виступають іменник у називному відмінку і узгоджене з ним залежне дієслово (*біс вселився; καβαλικεύω τον Πήγασο*) або прикметник чи дієприкметник.

Існують і багаточленні незамкнені стійкі фрази, які доповнюються назвами суб'єкта, здебільшого особовими займенниками в непрямих відмінках із прийменником чи без нього. Ці одиниці часто характеризують психічний чи фізичний стан особи: *Жировик у хаті живе; Желя з печи повіяла жаром; Αντλώ στον πίθο των Δαναϊδων.*

Поруч із двокомпонентними і багатоконпонентними фразеологічними одиницями – незамкненими двоскладними реченнями, є й такі, що організовані за структурою односкладних речень і мають здатність доповнюватися рядом другорядних членів, зокрема: імперативно-дієслівні (*пальця в рот не клади*), дієслівні утворення (*у вухах дзвенить; від серця відлягло; взяло за душу*).

Замкнені стійкі фрази мають надзвичайно різноманітну структуру. Відповідно до класифікаційної синтаксичної схеми у їх складі можна виділити такі групи: фразеологічні одиниці, організовані за типом простого речення, і фразеологічні одиниці, що мають будову складних речень.

1. Фразеологічні одиниці замкненого типу, організовані як просте речення, мають у своєму складі:

а) одиниці із структурою двоскладних речень – поширених і непоширених, заперечних і стверджувальних: *Лихо товар продає; Άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου.*

б) одиниці із структурою різних односкладних речень – *У нього лисячий хвіст; Από το Δία η αρχή.*

2. Фразеологічні одиниці, організовані як складні речення, теж представлені різноманітним рядом структур:

а) складносурядними реченнями – *уродився б бiс, та пiвнi заспiвали; ενας αλλά λέων.*

б) складнопiрядними реченнями з пiрядними: пiдметовими, присудковими, означальними, мiсця, часу й умови, причини, мети, допустовими, порiвняльними.

Досить поширенi серед стiйких фраз складнi безсполучниковi речення, частини яких об'єднуються рiзними типами зв'язку: *дiдька посiй, дiдько й вродиться.*

Синтаксичнi функцiї фразеологiчних одиниць-речень зумовлюються передусiм тим, до якого iз семантико-структурних типiв вони належать: до комунікативних одиниць (замкнених стiйких фраз), що передають закінчене висловлювання, чи до номінативних одиниць, якi лише структурно нагадують речення, а за семантичними ознаками зближаються з фразеологiчними зворотами-словосполученнями i є своєрiдними еквiвалентами слiв.

Фразеологiчнi одиницi-речення комунікативного типу, маючи структуру складного чи простого речення, виступають i як самостiйнi речення, i як частини складних синтаксичних конструкцiй.

2. Фразеологiзми типу словосполучення.

Фразеологiчнi одиницi типу словосполучення організовані за моделлю сурядних i пiрядних словосполучень.

За семантичними та синтаксичними функцiями фразеологiчнi одиницi, якi мають форму сурядних словосполучень, спiввiдносяться iз словами – членами речення, що зумовлює видiлення у їх складi чотирьох категорiй, а саме:

1. Субстантивнi одиницi – компонентами їх можуть бути iменники (*Буян-острiв, Δάμων και Φιντίας*), прикметники (*святий i божий*), займенники;
2. Предикативнi фразеологiчнi одиницi – їх компонентами є дiєслова (*забити осиковий кiлок*);
3. Атрибутивнi – компонентами є прикметники й iменники;

4. Обставинні – компонентами є прислівники, іменники, займенники або числівники (*за царя Панька*).

До фразеологічних одиниць, що мають структуру підрядних словосполучень, належать семантично неподільні стійкі звороти, в яких виділяються граматично незалежне, стрижневе слово і залежні від нього компоненти.

Хоча стрижневе слово таких фразеологічних одиниць може бути виражене будь-якою повнозначною частиною мови, проте найбільш численні й різноманітні за структурою є ті, що об'єднуються навколо іменника та дієслова, маючи відповідно назви іменних і дієслівних.

Іменні ФО найчастіше являють собою стійку сполуку стрижневого іменника з такими частинами мови:

1. Якісними й відносними прикметниками та дієприкметниками, що узгоджуються з ним у роді, числі та відмінку ;
2. Прислівним прикметником;
3. Іменником у родовому відмінку;
4. Іменником у формі інших непрямих відмінків з прийменниками.

До складу іменних фразеологічних одиниць, які мають структуру підрядних словосполучень, відносяться й ті, в яких стрижневим компонентом є прикметник і дієприкметник.

Дієслівні ФО, організовані за моделлю підрядних словосполучень, теж відзначаються різноманітністю. Залежними словами у дієслівних фразеологічних зворотах виступають переважно іменники, прикметники, прислівники. При стрижневому дієслові може бути одне залежне слово або ціле підрядне словосполучення, причому компоненти можуть мати форму всіх непрямих відмінків, з прийменниками і без них.

Структурні особливості грецьких ФО з міфічним компонентом

У грецькій мові існують дещо інші класифікації фразеологічних зворотів. Так само, як і у вітчизняній лінгвістиці, грецькі мовознавці, які розглядають фразеологію у широкому сенсі (Х. Сімеонідіс, А. Анастасьяді-

Сімеоніді та ін.), виділяють ФО на основі словосполучення та речення, але критерії визначення відрізняються від української та російської фразеології.

Фразеологічні одиниці з міфічним компонентом у новогрецькій мові розподіляються на словосполучення та речення неоднаково: переважна більшість знайдених ФО побудована на основі словосполучення (85 %)

За А. Анастасьяді–Сімеоніді ми розподілили фразеологізми-словосполучення на іменні, дієслівні та лексико-синтаксичні фрази [79, с. 14].

Переважна більшість словосполучень (92,8 %) належить до іменних фраз. У свою чергу вони поділяються на прикметниково-іменникові (*Λερναία Ὑδρα, Απολλώνιος ηρεμία, Γόρδιος δεσμός*) та іменниково-іменникові, які будуються на основі «іменник + іменник у Родовому відмінку» та зрідка «іменник + іменник в одному відмінку» (*οι δεσμοί του Ὑμνήου, η φωνή Στέντορα, το έργο του Σισύφου, Κάστορας και Πολυδεύκης, το νέκταρ και η αμβροσία*) – 44,3 % та 48,5 % ФО відповідно.

Незначна кількість ФО (7,2 %) належать до категорії лексико-синтаксичних словосполучень, які являють собою прийменникові сполучення і у реченні відіграють роль обставини: *εις τα Ταρτάρα, επί ξηρού ακμής, εις τας ακάλας του Μορφέως, υπό την αιγίδα*.

Речення у грецькому синтаксисі бувають прості та складні, які у свою чергу поділяються на складносурядні, складнопідрядні та безсполучникові [89, с.21].

Найбільша кількість розглянутих нами фразеологізмів, побудованих на основі речення, має вигляд простих речень: *είναι ο Ατλας της υπομονής, άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου* тощо (усього 14 ФО, що становить 82,4 %).

Складних речень було знайдено дуже мало – по одному прикладу:

- складносурядних (з підрядним протиставним): *Ένας, αλλά λέων,*
- складнопідрядних (з підрядним означальним): *Είναι ο Κρόνος που καταπίνει τα παιδιά του,*
- безсполучникових: *Ήζεις αφήξεις.*

Таким чином, ми бачимо, що у переважній більшості фразеологічні одиниці з компонентом-міфологізмом у грецькій мові являють собою іменні словосполучення.

Структурні особливості українських ФО з міфічним компонентом

В українській мові існує багато класифікацій фразеологічних зворотів. Фразеологізми співвідносяться з різними частинами мови за приналежністю стрижневих компонентів до відповідних лексико-граматичних класів слів. У цьому виявляється органічний зв'язок їх з лексичною і граматичною системами української мови, з участю в організації семантично-синтаксичних зв'язків і відношень у складі речень.

Як і грецькі фразеологічні звороти, так і українські ми будемо поділяти на словосполучення та речення. В українській мові фразеологічні одиниці з компонентом «міфологізм» розподіляються на словосполучення та речення також неоднаково, але на відміну від грецьких ФО з цим компонентом в українських переважають речення (38,5 % становлять словосполучення та 61,5 % – речення).

Базуючись на класифікації вітчизняних мовознавців (А.П. Грищенко), розрізняємо такі лексико-граматичні розряди фразеологізмів, побудованих на основі словосполучення [23, с. 172]:

- а) дієслівні (22,5 %): *вийти з того світу; вергати громи;*
- б) іменникові (42,5 %): *жива вода; стріли Перуна;*
- в) прислівникові (12,5 %): *(реготіти) як Навія; від царя Панька;*
- г) прикметникові (10 %): *святий та божий; від лукавого;*
- д) вигуківі (12,5 %): *хай тобі Дана помагає; Мара його знає.*

Як видно, більшість словосполучень належить до іменникових фразеологізмів. Ці словосполучення у свою чергу можна поділити на кілька підгруп, в залежності від компонентів, що входять до їх складу:

- прикметник + іменник (*молодильне яблуко; Лиса гора*);
- іменник + іменник (*Онук Волоса; подих Стрибога*);

- іменника + іменника (на основі сурядного зв'язку) (*Мати Рожаниця, Буян-острів*);
- іменник + прийменникова конструкція (*хатинка на курячих ніжках*);
- конструкції зі сполучниками сурядності (*відьмак і непевний*).

Речення в українському синтаксисі бувають прості та складні; останні у свою чергу поділяються на складносурядні, складнопідрядні та безсполучникові.

Переважає кількість розглянутих нами фразеологізмів, побудованих на основі речення, має вигляд простих речень (62,5 %): *Мара бачила; Жива дарунок принесла; Його подвір'я Домовик охороняє; Воді й вогню Перун волю дав* тощо.

Складнопідрядних речень значно менше – 11, що складає 17,2 %.

Складно-підрядні речення представлені у нашій роботі такими типами підрядних речень:

- означальні: *Не все те русалка, що в воду пірнає;*
- обставинні:
 - місця: *Ледве Лихо дізналося, де люди живуть;*
 - умовні: *Що то за пекло, що тепло;*
 - мети: *Хиба не чорт, щоб спокусив;*
 - часу: *Сиди тихо, поки спить Лихо.*

Складносурядних речень знайдено 5 – 7,8 %. Всі вони є протиставними, які поєднані за допомогою сполучників «а»: *Ти йому Отченаш, а він тобі од лукавого; «та»: Уродився б біс, та півні заспівали.*

Найменше всього – безсполучникових речень (6,25 %): *Зюзя на дворі – куця на столі; Чуєш, в тобі дідько спить.*

Зустрічаються складні речення з різними типами зв'язку (6,25 %): *У пеклі все тепло, а пойді в рай, то й дровами дбай; Хто вмер, то в нави (русалки), а хто живий, то з нами.*

Таким чином, ми бачимо, що у переважній більшості фразеологічні одиниці з компонентом «міфологізм» в українській мові являють собою прості речення.

Отже, серед фразеологічних зворотів з міфічним компонентом, побудованих на основі словосполучення, і в новогрецькій, і в українській мовах переважають іменні словосполучення; серед ФО, побудованих на основі речення – прості речення.

Висновки до Розділу 2

Міфологія розуміється одразу в двох значеннях – як сукупність міфів будь-якого народу та як наука, що вивчає міфи. Міфи – творіння колективної загальнонародної фантазії, які узагальнено відображають дійсність у вигляді почуттєво-конкретних персоніфікацій та живих істот, які мисляться реальними.

В міфах різних народів світу ціла низка основних тем та мотивів повторюються. Отже, серед численних міфів прийнято виділяти декілька циклів: міфи про тварин, міфи про походження сонця, місяця та зірок, космогонічні міфи, антропогонічні міфи, міфи про героїв та есхатолічні міфи.

Пантеон богів грецької та української (слов'янської) міфології є подібним.

Серед тематичних груп фразеологічних одиниць з міфічними компонентами в новогрецькій та українській мовах можна виділити такі спільні групи: ФО з ім'ям бога, ФО з ім'ям міфічного персонажа або істоти, ФО з назвою міфічного предмета або явища, ФО з назвою міфічного географічного об'єкта. Найчисленнішою для обох мов є група фразеологізмів, яка містить ім'я міфічного персонажа або істоти (32,5 % у новогрецькій мові та 49 % в українській).

Більшість знайдених фразеологізмів мають негативне забарвлення (47,4 % в новогрецькій мові та 54,8 % в українській). Значно менше ФО з нейтральним значенням (27,2 % та 26,9 % відповідно) та ще менше ФО з позитивним значенням (25,4 % та 18,3 % відповідно).

Щодо структурної класифікації фразеологічних одиниць з міфічним компонентом, і в новогрецькій, і в українській мовах серед фразеологічних зворотів, побудованих на основі словосполучення, переважають іменні словосполучення (92,8 % та 42,5 % відповідно); серед ФО, побудованих на основі речення – прості речення (82,4 % та 62,5 % відповідно).

Таким чином, фразеологізми новогрецької та української мов з міфічним компонентом мають і спільні, і відмінні риси.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки даної кваліфікаційної роботи, можемо зробити такі висновки:

1. Фразеологія – наука, яка вивчає фразеологічні одиниці, тобто усі стійкі сполучення слів. Віднесення слів до фразеології, або виведення їх за межі науки зумовлено тим, беруться ці одиниці з пам'яті цілком, чи створюються під час спілкування. В багатьох випадках фразеологічні одиниці є єдиними позначеннями предметів, властивостей, процесів, ситуацій та ін.
2. Фразеологічні одиниці завжди привертали увагу дослідників тому що вони містять найбагатші засоби мовної виразності, додають мовленню особливої експресії і неповторного національного колориту. Найбільш детальне вивчення їх проводилося радянськими лінгвістами,

менш дослідженими є фразеологізми в англійській та новогрецькій мовах.

3. Одиниця фразеологічної системи називається фразеологізмом і визначається як лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично.
4. Різні мовознавці досліджували фразеологізми з різних боків, цим обумовлена наявність великої кількості класифікацій фразеологізмів. Ці класифікаційні схеми не є всеосяжними: частина з них не охоплює усієї різноманітності фразеологічних типів, частина не має єдиного принципу в підході до систематизованого матеріалу, відзначається недостатністю критеріїв, за якими виділяються ті чи інші класи, але всі вони, кожна по-своєму, допомагають з'ясувати природу фразеологічних одиниць, схарактеризувати особливості функціонування й еволюцію їх у мовній системі. Але найчастіше застосовується класифікація радянського лінгвіста В.В. Виноградова, згідно з якою всі фразеологічні одиниці підрозділяються на фразеологічні зрощення, єдності та сполучення.
5. В міфології репрезентовані найрізноманітніші сфери буття народу, його історія, склад, мислення, особливості побуту та інше, тобто в міфології зберігається великий фонд фразеологічних зворотів.
6. Комплексне дослідження фразеологізмів є свідомством того, що їх склад надзвичайно багатий і різноманітний. При цьому лексико-семантична база фразеологізмів у багатьох випадках визначається історичним укладом життя.
7. Фразеологізми, семантичним ядром яких виступає стрижневий міфічний компонент, складають досить велику групу фразеологічного складу будь-якої мови.

8. За ФО закріпилися здебільшого переносні значення – метафоричні або метонімічні. Ця група теж дуже розгалужена, гнізда відзначаються багатством варіантів.
9. В стилістичному відношенні фразеологізми відрізняються від слів. Переважна більшість слів стилістично нейтральна, чого не можна сказати про фразеологізми, основне призначення яких – вираження різного ґатунку оцінок та відношення мовця до висловлюваного, що є суттєвим елементом фразеологічного значення.
10. Фразеологічні звороти надають мові сили та переконливості, барвистості та образності. «Крилатий вислів», повне народної мудрості прислів'я, виразна ідіома пожвавлюють мову, роблять мовлення емоційнішим. Ці специфічні якості фразеологізмів чітко виявляються навіть в розмовно-побутовому спілкуванні, коли ніяких художньо-образотворчих цілей мовець не наслідує.
11. Найчисельнішою групою в українській та новогрецькій мовах виявлено групу ФО, які містять у своєму складі ім'я міфічного персонажа або міфічної істоти. Також спільними для обох мов були групи ФО з ім'ям бога, ФО з назвою міфічного предмета або явища та ФО з назвою географічного об'єкта.
12. Щодо оцінного значення, переважна більшість із виявлених нами ФО з міфологічним компонентом мають негативне значення.
13. Серед фразеологічних зворотів з міфічним компонентом, побудованих на основі словосполучення, і в новогрецькій, і в українській мовах переважають іменні словосполучення; серед ФО, побудованих на основі речення – прості речення.

Таким чином, можемо зробити висновки, що в ході нашого дослідження було досягнуто поставленої мети, а саме:

- була вивчена наукова література, що стосується фразеології взагалі та фразеологізмів з міфологічними компонентами;

- були визначені місце та роль міфології як джерела фразеологічних одиниць у фразеологічній системі досліджуваних мов.
- були дібрані приклади фразеологізмів з цієї теми з новогрецької та української мов;
- було визначено роль цих одиниць та кількісне відношення при лексичному словотворенні;
- зібрані фразеологізми були класифіковані за семантичним принципом;
- був зроблений структурний аналіз фразеологізмів з міфічним компонентом у новогрецькій та українській мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. Ленинград: Высшая школа, 1963. 251 с.
2. Арнольд И.В. Эмоциональный, экспрессивный, оценочный и функционально-стилистический компоненты лексического значения. Ленинград: Иностранные языки, 1970. 546 с.
3. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии. Москва: Учпедгиз, 1957. 295 с.
4. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Сов. энциклопедия, 1966. 607 с.

5. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. Москва, 1988. С. 64-77.
6. Ашукин Н. С. Крылатые слова: литературные цитаты; образные выражения. Москва : Художественная литература, 1988. 528 с.
7. Бабенко Л.Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке. Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1989. 184 с.
8. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва: Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.
9. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теорий перевода). Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
10. Болгова Л.А. Фразеологическая вариантность и механизмы фразообразования : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ф.н. Москва: МГУ, 1974. 25 с.
11. Валгина Н.С. Современный русский язык: Учеб. для вузов по спец.: Русский яз. и лит. 5-е изд., перераб. Москва: Высшая школа, 1989. 479 с.
12. Валюженич Д.В. Греческо-русский и русско-греческий экономический словарь. Москва: «Святая Гора», 2002. 392 с.
13. Виноградов В.В. Основные типы фразеологических единиц в русском языке. 2-е изд. Москва: Русский язык, 1972. 132 с.
14. Виноградов В.С. Введение в переводоведение. Москва: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
15. Власов С. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980. 251 с.
16. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. Москва: Наука, 1985. 288 с.
17. Гагут Я.В. Порівняльна характеристика персонажів грецької та слов'янської міфології // Матеріали VIII-ої та IX-ої Всеукраїнської наукової конференції аспірантської та студентської молоді «Від духовних джерел Візантії до сучасної України». Київ: КСУ, 2009. С. 148-151.

18. Гак В.Г. К типологии лингвистических номинаций. Язык. Номинация. Общие вопросы. Москва, 1977. 321 с.
19. Ганич Д. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа. Голов. вид-во, 1985. 360 с.
20. Гвоздарев Ю.А. Забытые фразы. 1992. № 5. С. 106-111.
21. Гловацька К.І. Міфи давньої Греції . Київ: Веселка, 1991. 264 с.
22. Гоголицына Н.Л. Фразеологические единицы со значением качественной характеристики лица в русском языке в сопоставлении с английским : автореф. дис. канд. филол. наук . Ленинград, 1979. 21 с.
23. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова. Київ: «Вища школа», 1993. 366 с.
24. Гулыга А.В. Миф как философская проблема // Античная культура и современная наука. Москва: Наука, 1985. С. 271-276.
25. Демський М.Т. Українська фраземіка (Дериваційна база, семантико-граматичні особливості) : автореф. дис. доктора філол. наук. Ужгород: Ужгородський університет, 1994. 46 с.
26. Диброва Е.И. Современный русский язык. Теория. Анализ языковых единиц . Ростов-на-Дону: «Феникс», 1997. 416 с.
27. Доватур А.И. Народы нашей страны в «Истории» Геродота. Москва, 1982. 455 с.
28. Додонов Б.И. В мире эмоций. Київ: Политиздат Украины, 1987. 141 с.
29. Древние цивилизации . Москва: Мысль, 1989. 387 с.
30. Ермилова Е.В. Теория и образный мир русского символизма. Москва: Наука, 1989. 187 с.
31. Єрмоленко С.Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
32. Журавлева Т.А. Конспект лекций по курсу: Основные проблемы теории и практики перевода. Донецк, 1998. 87 с.

- 33.Зубов А.В. О языковых средствах выражения категории оценки в современном английском языке : автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04. Москва: Московский государственный педагогический институт иностранных языков. Москва, 1974.24 с.
- 34.Коваль А. Крилаті вислови в українській літературній мові. Афоризми, літературні цитати, образні вислови. Вид. 2-е перероб. і доп. Київ: Вища школа. 1975. 336 с.
- 35.Коваль А. П. Крилате слово. Київ: Радянська школа, 1983.222 с.
- 36.Копыленко М.М. Очерки по общей фразеологии: (фразеосочетания в системе языка). Воронеж: Издательство Воронежского ун-та, 1989. 191 с.
- 37.Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ, 1999. 347 с.
- 38.Кун Н. А. Легенды и мифы древней Греции . Симферополь, 2000. 478 с.
- 39.Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: Учеб. для ин-тов и фак-тов иностр. яз. 2-е изд., перераб. Москва: Высшая школа, Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. 381 с.
- 40.Кунин А.В. Механизм окказиональной фразеологической номинации и проблема оценки. Выпуск 168. Москва, 1980. С. 158-185.
41. Литературный энциклопедический словарь. Москва:Советская энциклопедия, 1987. 752 с.
- 42.Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф: Труды по языкознанию. Москва: Изд-во Московского университета, 1982. 479 с.
- 43.Матеріали вільної енциклопедії Вікіпедія [електронний ресурс]. – URL : <http://uk.wikipedia.org>
- 44.Мифы народов мира. Энциклопедия. В двух томах. Москва: Советская энциклопедия, 1980. Т. 1. 672 с. Т. 2. 720 с.
- 45.Міфи Давньої Греції. Міфи Еллади [електронний ресурс] / Андрій Білецький. – URL: <http://abetka.ukrlife.org/mits.html>
- 46.Муравьева Т.В. Сто великих мифов и легенд. Москва: Вече, 2004. 280 с.

- 47.Немировский А.И. Мифы Древней Эллады. Москва: Просвещение, 1992. 319 с.
- 48.Парандовський Я. Міфологія. Вірування та легенди стародавніх греків і римлян. Київ: Молодь, 1977. 231 с.
- 49.Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології Київ: Укр. письменник, 1993. 63 с.
- 50.Поливанов Е.Д. Избранные труды . Москва: Наука, 1991. 662 с.
- 51.Разинкина Н.М. Элементы эмоционально-субъективной оценки. Москва: Наука, 1972. 168 с.
- 52.Рахманова И.А. Современный русский язык. Лексика. Фразеология. Морфология. Москва: Политиздат, 1991. 397 с.
- 53.Розенталь Д.Э. Современный русский язык: Учеб. пособие для вуза. Москва: Высшая школа, 1991. 559 с.
- 54.Рыбаков Б.А. Язычество древней Руси. Москва, 1987. 280 с.
- 55.Сапожникова Л.М. Когнитивные аспекты мифонимов античного происхождения // Когнитивные аспекты лексики: Немецкий язык: Сб. научн. трудов. Тверь: Тв. гос. ун-т, 1991. 245 с.
- 56.Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля – Київ, 2006. 716 с.
- 57.Сидоренко М.И. Лексическое и фразеологическое значения: Сб. Семантика языковых единиц. Ленинград, 1975. 205 с.
- 58.Симонов П.В. Теория отражения и психофизиология эмоций. Москва: Наука, 1975. 141 с.
- 59.Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ: Наукова думка, 1973. 280с.
- 60.Скубашевская О.С. Фразеологические единицы с античным компонентом в английском и русском языках // Зб. наук. пр. міжнародної науково-практичної конференції «Україна – Греція: Історична спадщина і перспективи

- співробітництва». Маріуполь: Маріупольський гуманітарний інститут. 1999. С. 45-54.
61. Скубашевська О.С. Лексика і фразеологія античного походження в англійській та українській мовах : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.17. Донецьк: Донецький національний університет, 2000. 28 с.
62. Словник лінгвістичних термінів / [Укл.: В.В. Левицький, М.Л. Іваницька, Р.В. Іваницький]. Чернівці: ЧДУ, 1996. 29 с.
63. Словник фразеологізмів української мови / [Уклад. В.М. Білоноженко та ін.]. Київ: Казкова думка, 2003. 1104 с.
64. Солодухо Э.М. Вопросы сопоставительного изучения заимствованной фразеологии . Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1977. 159 с.
65. Сучасна українська мова. Довідник / Л.Ю. Шевченко, В.В. Різун, Ю.В. Лисенко; [За ред. О.Д. Пономаріва]. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 1996. 320 с.
66. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 142 с.
67. Телия В.Н. Что такое фразеология? Москва, 1966. 79 с.
68. Українські прислів'я і приказки / [Упорядник Т.М. Панасенко]. Харків: Фоліо, 2004. 351 с.
69. Топоров В.Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического: Избранное. Москва: Изд. группа «Прогресс» «Культура», 1995. 154 с.
70. Хориков И. П., Малев М. Г. Новогреческо-русский словарь /
71. Черданцева Т.З. Язык и его образы (очерки по итальянской фразеологии) / Т.З. Черданцева. Москва: «Международные отношения», 1977. 168 с.
72. Шалагінова О.І. Історія стародавнього світу : [проб. підручн.]. Київ: Вежа, 1995. 208 с.
73. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. СПб.: Специальная Литература, 1996. 192 с.

74. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос ун-та, 1987. 182 с.
75. Шаховский В.И. О лингвистике эмоций. Волгоград: Перемена. 1995. С. 3-14.
76. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания (Учебное пособие к спецкурсу). Волгоград: История, 2004. 278с.
77. Шевченко Г.И. Фразеологические кальки с греческого и латинского в русском языке : автореф. дис. канд. филол. наук. Минск, 1986. 15 с.
78. Ярещенко А.П. Сучасний фразеологічний словник української мови. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. 640 с.
79. Анаστασιάδη-Συμεωνίδη Α. Σημειώσεις λεξικολογίας. Θεσσαλονίκη, 1986. 38 σ.
80. Δεμίρη-Προδρομίδου Ε. Η γλώσσα των ιδιωτισμών και εκφράσεων. Θεσσαλονίκη, 1983. 140 σ.
81. Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), 1999. 1532 σ.
82. Λουκάτος Δ.Σ. Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία. Δ΄ έκδοση. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής τραπέζης, 1992. 351 σ .
83. Μερακλής Μ.Γ. Παροιμίες ελληνικές και των άλλων βαλκανικών λαών (συγκριτική μελέτη). Ένατη έκδοση. Εκδόσεις Πατάκη Λαογραφία, 2003. 206 σ.
84. Μπαμπινιώης Γ. Λεξικό της Νεας Ελληνικής γλώσσας. Κέντρο λεξικολογίας Ε.Π.Ε. Αθήνα, 1998. 2035 σ.
85. Πάροιμιακές φράσεις από την ιστορία και τη λογοτεχνία. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών, 1965. 85 σ .
86. Παροιμίες και παροιμιακές φράσεις της άσπρης λέξης. Αθήνα Εκδόσεις άσπρη λέξη, 2006. β΄ τόμος. 95 σ.
87. Πατρουνόβα Ο.Β. Σύντομο ελληνο-ρωσικό λεξικό ιδιωματικών εκφράσεων. Αθήνα, 1998. 357 σ.

- 88.Συμεωνίδης Χ. Εισαγωγή στην ελληνική φρασεολογία. Θεσσαλονίκη: Κώδικας, 2000. 122 σ.
- 89.Συντακτικό της νέας ελληνικής. Αθήνα: Οργανισμός εκδόσεων διδακτικών βιβλίων, 1984. 191 σ.
- 90.Τεγόπουλος – Φυτράκης. Ελληνικό λεξικό. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμονία, 1993. 984 σ .
- 91.Τότσκας Φ. Ελληνικές παροιμίες . Αθήνα, 1992. 367 σ.
- 92.Χαρλαμπάκης Χ. Νεοελληνικός λόγος. Μελέτες για την γλώσσα, τη λογοτεχνία και το ύφος. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη, 1992. 381 σ.
- 93.100 παροιμίες&παροιμιακές φράσεις της «άσπρης λέξης» / [Α. Παπαγεωργίου, επιμέλεια: Χ. Τζανής – Ν. Παραστατίδης. α' τόμος. Αθήνα: Εκδόσεις Tinbrain, 2004. 61 σ.
- 94.Mackridge P. Η νεοελληνική γλώσσα / [μετάφραση: Κ.Ν.Πετρόπουλος]. Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 2000. 532 σ.
- 95.Mirambel A. Η νέα ελληνική γλώσσα. Περιγραφή και ανάλυση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 1978. 600 σ.